

BQX

2226

.M6

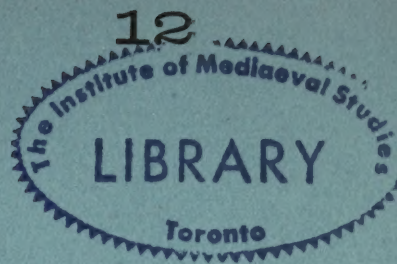
C6



Digitized by the Internet Archive
in 2007 with funding from
Microsoft Corporation



October, 1910



PROCEEDINGS

OF THE

ROYAL IRISH ACADEMY

VOLUME XXVIII, SECTION C, No. 12

MARIO ESPOSITO

CONCHUBRANI VITA SANCTAE
MONENNAE



DUBLIN

HODGES, FIGGIS, & CO., LTD.

LONDON: WILLIAMS & NORGATE

1910

Price One Shilling 4/6 6d

PROCEEDINGS

OF THE

ROYAL IRISH ACADEMY

In the year 1902 it was resolved to number in consecutive order the Volumes of the PROCEEDINGS of the Academy, and consequently attention is requested to the following Table:—

CONSECUTIVE SERIES.	ORIGINAL NUMERATION.
VOLUME I. (1836-1840)	is VOLUME I. 1st Ser. Sci., Pol. Lit. & Antiqq.
„ II. (1840-1844)	„ II. „ „
„ III. (1845-1847)	„ III. „ „
„ IV. (1847-1850)	„ IV. „ „
„ V. (1850-1853)	„ V. „ „
„ VI. (1853-1857)	„ VI. „ „
„ VII. (1857-1861)	„ VII. „ „
„ VIII. (1861-1864)	„ VIII. „ „
„ IX. (1864-1866)	„ IX. „ „
„ X. (1866-1869)	„ X. „ „
„ XI. (1870-1874)	„ I. 2nd Ser. Science.
„ XII. (1875-1877)	„ II. „ „
„ XIII. (1883)	„ III. „ „
„ XIV. (1884-1888)	„ IV. „ „
„ XV. (1870-1879)	„ I. „ Pol. Lit. & Antiqq.
„ XVI. (1879-1888)	„ II. „ „
„ XVII. (1888-1891)	„ I. 3rd Ser. Sci., Pol. Lit. & Antiqq.
„ XVIII. (1891-1893)	„ II. „ „
„ XIX. (1893-1896)	„ III. „ „
„ XX. (1896-1898)	„ IV. „ „
„ XXI. (1898-1900)	„ V. „ „
„ XXII. (1900-1902)	„ VI. „ „
„ XXIII. (1901)	„ VII. „ „
„ XXIV. (1902-1904):—	
Section A. Mathematical, Astronomical, and Physical Science.	
„ B. Biological, Geological, and Chemical Science.	
„ C. Archæology, Linguistic, and Literature.	
„ XXV. (1904-5)	} In three Sections like Vol. XXIV.
„ XXVI. (1906-7)	
„ XXVII. (1908-9)	
„ XXVIII. (Current Volume)	

BIBLIOGRAPHY OF FORTS AND HUTS IN THIS SECTION.

- BABBINGTON, C. C. : *Archæologia Cambrensis* (1858), vol. iv., ser. iii., p. 96.
- BARRY, J. Grene : "Aran of the Saints," *Journal Roy. Hist. and Archæol. Assoc.*, vol. xvii., p. 488.
- DUNRAVEN, Lord : *Notes on Irish Architecture*, vol. i. (1875), p. 1. Plates iv. to vii.
- FERGUSON, (Sir) S. : *Dublin University Magazine* (1853), vol. xli., part i., p. 494, *et seqq.*
- HAVERTY, Martin : "The Aran Isles" (1859, notes, 1857), excursion of Ethnological Section of the British Association, p. 14.
- "IRISH BUILDER" : April, 1886, and consec., pp. 249, 255 ; vol. 1887, pp. 22, 103.
- KILBRIDE, Rev. W. : *Iararna* (1868), *Roy. Hist. and Archæol. Assoc.*, ser. iii., vol. i., p. 109 (vol. x., consec. *Roy. Soc. Ant., Ireland*).
- KINAHAN, George : *Villages near Dun Oghil, &c.* *Proc. R. I. Acad.* (1866-1870), vol. x., p. 25 ; also *Hardwicke's "Science Gossip,"* vol. for 1875, p. 83, *et seqq.*
- O'DONOVAN, John : *Ordnance Survey Letters, County Galway*, vol. iii. (*MSS. R. I. Acad.* 14 D. 3), p. 243, *et seqq.*
- PETRIE, George : *Military Architecture of Ireland* (notes 1821, *MSS. R. I. Acad.*), and "Ecclesiastical Architecture of Ireland," p. 130.
- WAKEMAN, W. F. : (1862) "Aran, Pagan and Christian," *Duffy's Hibernian Magazine* (N.S.), vol. i., p. 460.
- WESTROPP, T. J. : (Notes 1878). *Handbooks* ii., p. 50, and vi., p. 63. *Roy. Soc. Ant. Ireland*, and *Journal*, xxv., p. 250, and *Trans. R. I. Acad.*, xxxi., p. 579, *et seqq.* "A Study of Dun Aengusa" (Dublin, 1910), and *Proc. R. I. Acad.*, vol. xxviii. (c.), p. 1.

XII.

CONCHUBRANI VITA SANCTAE MONENNAE.

EDITED, WITH AN INTRODUCTION,

BY MARIO ESPOSITO.

(PLATES VIII, IX.)

Read JUNE 27. Ordered for Publication JUNE 29. Published OCTOBER 14, 1910.

OUR principal authority for the life of St. Monenna, or, as she is sometimes called, St. Darerca, is the *Vita Sanctae Monennae* compiled by an Irishman named Conchubranus. This work is extant in one MS. only, the Codex Cotton Cleopatra, A. ii, preserved in the Library of the British Museum. It was printed from a transcript of this MS. by the Bollandists in 1721, in their great collection of *Acta Sanctorum*.¹ The edition is, however, very defective. I have counted not less than four hundred places in which the editors have tacitly deviated from the reading of the MS. They have omitted all the headings of the chapters, the division of which, as marked in the MS., they have disregarded.

In the present edition I have endeavoured to give an accurate reproduction of the original MS., including all the articles omitted by the Bollandists, and introducing into the text no emendations or alterations of my own. In an Appendix I have added six other pieces relating to St. Monenna, which are found in the same MS. Four of these are in verse and two in prose. Of the poems two are alphabetical hymns in her honour, the first in 192 lines, and the second in 92 lines. Neither of them has as yet been printed. The two prose pieces are also, I believe, anecdotes. One is a catalogue of Monenna's successors, and the other is a legend relating to her bed in one of the monasteries she founded in Ireland. With the exception of some extraneous matter bound in at the beginning of the volume, I have thus reproduced everything contained in the MS.

In preparing this edition I have had the use first of photographs of the MS., which the authorities of the British Museum kindly permitted me to procure,² and secondly of an accurate collation of the MS. with the edition of

¹ *Acta Sanctorum*, Julii tomus ii, folio Antverpiae, 1721, pp. 297-312; cf. also pp. 241-246, 290.

² Two of these photographs are reproduced in the plates accompanying the present paper. They have been taken by the new photographic method for the cheap and rapid reproduction of MSS., which is now in use in the principal libraries of Europe, but which is, I believe, practically unknown in Ireland. In this process the photograph is taken directly on to sensitized paper, there being no intermediate negative. The paper not being so perfect as the usual dry-plate, the result is always less sharp than an ordinary photograph; but for its great rapidity and economy this process is

the Bollandists, which was made by the late Bishop Reeves. This latter piece of work, bound up in a small quarto volume, is now preserved in the Manuscript Room in the Library of Trinity College, Dublin, where it bears the number 1099.¹ This ms., along with many other of Bishop Reeves' papers,² was acquired by the Library in 1893. It has proved of very great assistance to me. Indeed I may say that without it the present work would not have been undertaken. At the same time, it must be clearly understood that Bishop Reeves is in no way responsible for any errors into which I may have fallen.

I.

Of Conchubranus, the author of the *Vita*, we know absolutely nothing. He gives us his name in the last chapter of his work,³ and it is clear that he was an Irishman. He cannot have lived earlier than the eleventh century, as he uses the names *Scotia*, *Scotus* or *Scottus*, *Scoticus* or *Scotticus*, indifferently of Ireland and Scotland.⁴ It is well known that previous to about the middle of the eleventh century, *Scottia*, *Scotticus*, &c., applied exclusively to Ireland.⁵ On the other hand, he cannot have lived later than the first half of the twelfth century, as the ms. containing his work dates from this period. We may, then, assume that he flourished between the years 1050 and 1150. The name Conchubran or Conchubranus does not occur in the Irish Annals, though of course Conchobhar is very common. A certain learned Irishman named Caunchobrach is mentioned in a tenth-century ms. at Bamberg,⁶ but he must have lived in the ninth century, and so could not be identified with our author.

The subject of Conchubran's biography, St. Monenna, is said to have

invaluable for purposes of collation. For full details I may refer the reader to the following:—P. Gabriel Meier, *Die Photographie im Dienste der Paläographie* (Compte Rendu du quatrième congrès scientifique international des catholiques tenu à Fribourg (Suisse), Section V, pp. 436–445, Fribourg en Suisse, 1898); *Die Fortschritte der Paläographie mit Hilfe der Photographie* (Centralblatt für Bibliothekswesen, Leipzig, xvii, 1900, pp. 1–32, 113–130, 191–198, 255–278); *Actes du congrès international pour la reproduction des mss. tenu à Liège les 21, 22, et 23 août 1905, Bruxelles, 1905*; and, above all, the masterly summary by the late lamented Byzantine scholar, Karl Krumbacher, *Die Photographie im Dienste der Geisteswissenschaften* (Neue Jahrbücher für das Klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur, xvii, 1906, pp. 601–659, 727).

¹ Abbott, *Catalogue of mss. in the Library of Trinity College, Dublin, 1900*, p. 193.

² Some of these Reeves' mss. have been utilized by Plummer in his admirable *Vitae Sanctorum Hiberniae* (cf. tomus i, 1910, pp. xliii n., lxi).

³ Liber iii, cap. 14 huius editionis, "pro me ualde misero Domini seruo Conchubrano." In ii, 7, pp. 221, 222, *infra*, he shows minute knowledge of local topography.

⁴ Cf. *Index Nominum Propriorum s.v. Scotia*.

⁵ Cf. Zimmer, *Nennius Vindicatus*, Berlin, 1893, p. 29; Kuno Meyer, *Trans. of the Society of Cymmrodorion*, 1895–96, p. 60; Holder, *Alt-Celtischer Sprachschatz*, Bd. ii, 1904, cols. 1406–1418.

⁶ MS. H. J. iv, 11, cf. Heiberg, *Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger*, Copenhagen, 1889, pp. 199, 202, and Traube, *Abhandlungen der K. B. Akademie zu München, Philos.-Philol. Classe*, 1891, Bd. 19, Abth. 2, p. 352.

died in 517 or 518, but of her authentic history we know very little. Besides the work of Conchubran, several other lives of her are extant. A list of these is given in the next paragraph. Through all these lives runs an extraordinary confusion of names, dates, and places, and there seems to be no doubt that Conchubran and the other biographers have mixed up two, and perhaps three, different saints of the same name. At present, when only a few of these lives, such as they are, have been even accurately printed, and none has been exhaustively studied from the historical point of view, it would be an unprofitable labour to attempt to unravel this problem.¹

II.

Besides the *Vita* by Conchubranus and the hymns and prose tracts printed in the present paper, the following lives of this so-called St. Monenna have been preserved:

(1). *Vita Sanctae Darercae*, found in the well-known Codex Salmanticensis, a fourteenth-century MS. in the Royal Library at Brussels, No. 3179 (ancien No. 7672-74), fols. 79 r^o-82 v^o.² It has been printed by De Smedt and De Backer.³ Zimmer⁴ would place the compilation of this life later than the tenth century. Conchubran's *Vita* may be based on it, or both may be derived from the same more ancient source.

(2). *Sanctae Modvennae Vita et Tractatus de Miraculis eius*, compiled by Geoffrey, abbot of Burton-upon-Trent from 1114 to 1151.⁵ Two MSS. of this work, which has not yet been printed,⁶ are known to me, MS. Reg. 15, B. IV. fols. 76 r^o-88r^o in the British Museum, a vellum quarto of the thirteenth century, and MS. No. 260, a vellum quarto in the Library of Lord Mostyn.⁷

¹ Such an attempt has been made by the late Canon O'Hanlon (*Lives of the Irish Saints*, vii, [1892], pp. 56-63, and 79-93), but I fear he has only succeeded in increasing the confusion. However, in his own uncritical way he gives the fullest general account of St. Monenna that can at present be obtained short of reading the actual Latin lives. He has also collected all the information available from Irish sources. On the importance of giving accurate texts of the Latin lives of Irish saints, see the interesting review of Plummer's book by Dr. MacCaffrey (*Irish Theological Quarterly*, July, 1910, p. 338).

² Van Den Gheyn (*Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque Royale de Belgique*, v, 1905, p. 146).

³ *Acta Sanctorum Hiberniae ex Codice Salmanticensi*, 1888, cols. 165-188. Zimmer (*Göttingische Gelehrte Anzeigen*, i, 1891, pp. 153-200) has criticized this publication very severely; but, though by no means perfect, it has rendered great services to students of Irish hagiography (cf. Plummer, *Vitae Sanctorum Hiberniae*, tomus i, 1910, p. ixn). To all those who wish to understand the nature of Irish hagiography the two volumes of Plummer's book just quoted are absolutely essential (cf. especially tom. i, pp. cxxix sq.).

⁴ *Loc. cit.*, p. 186. As these pages were passing through the press, news reached me of the premature death of Professor Zimmer. His loss will be equally great to students of Celtic philology and to those of Hiberno-Latin literature.

⁵ Hardy, *Descriptive Catalogue of British History*, i, pt. 1, 1862, p. 97.

⁶ It is to be printed, along with the Anglo-Norman poem mentioned below, from both these MSS., by Professor A. T. Baker, of Sheffield, in one of the forthcoming volumes of the *Literary Society of Stuttgart*.

⁷ Appendix to fourth Report of the Royal Commission on Historical MSS., 1874, p. 361.

This work appears to be based on the *Vita* of Conchubran, from which, however, it is said to differ in many points.¹

(3). *Vita Sanctae Modwennae*, an abridgment of Geoffrey's work made by John of Tynemouth (fl. c. 1320). It is preserved in the Codex Cotton Tiberius, E, i fols. 199 v^o–204 v^o, saec. xiv, in the British Museum, from which it has been printed by Karl Horstmann.²

(4). *Vita S. Modwennae*, also an abridgment of Geoffrey's work. It is found in a MS. in the British Museum, MS. Lansdowne 436, fols. 126 v^o–131 v^o, saec. xiv. This abridgment is quite independent of John of Tynemouth, to whom it was unknown.³ It has not yet been printed. At the end occur the six elegiacs printed as Appendix E in the present paper.

(5). *Vita Sanctae Modwennae*, found in a MS. in the Library of Lambeth Palace, 99. 5. fol. 187.⁴

(6). *La Vie de Sainte Modwenne*, a remarkable Anglo-Norman poem in about 10,000 lines, composed in the twelfth century. It is preserved in a MS. in the Bodleian Library, Digby No. 34, fols. 1–80, of the beginning of the thirteenth century.⁵ It has not, I believe, been hitherto printed.⁶

III.

As already remarked, Conchubran's Life of St. Monenna is preserved in one ancient MS. only, the Codex Cotton Cleopatra, A. ii, in the British Museum. I give here a full description of this MS.

It is a small quarto parchment volume, consisting of sixty numbered folios measuring 17.5 cms. by 12.5 cms., the actual size of the text being 13.7 cms. by 8.7 cms. It is written in single columns with twenty lines to the page. Capital letters and the titles of chapters are illuminated. The writing is large and beautiful, the words being well separated, and there is some attempt at punctuation. The letter "e" is always written for "ae" and the letter "i," especially when doubled, is generally marked by an inclined stroke above the line. Abbreviations and contractions are not uncommon.⁷

¹ Cf. Horstmann, *Nova Legenda Anglie*, ii, 1901, p. 198 n.

² *Loc. cit.*, pp. 198–213. Two other mss. of this abridgment are in existence, Oxford, Bodleian, Tanner No. 15, fol. 423, written in 1499, and York, Cathedral Library, xvi, c. 1, cf. Horstmann, *loc. cit.*, p. xv.

³ Cf. Horstmann, *loc. cit.*, p. ix n.

⁴ Hardy, *Descriptive Catalogue*, etc., i, pt. 1, p. 100. A new and complete catalogue of the valuable collection of mss. at Lambeth Palace (about 1300 volumes) is much to be desired.

⁵ Hardy, *loc. cit.*, p. 99; Macray, *Catalogi Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae, Pars Nona*, 1883, col. 30.

⁶ Cf. H. Suchier, *Ueber die Vie de Seint Alban*, Halle, 1877, p. 149, and Gaston Paris, *La Littérature Française au Moyen Age*, 1888, p. 215. An edition from the Oxford MS., and also from one in a private library, is in preparation by Professor A. T. Baker for the Literary Society of Stuttgart.

⁷ The principal orthographic peculiarities of the MS. will be found noted in the *Index Verborum* at the end of this paper.

Hardy¹ has assigned this ms. to the eleventh century; but in my opinion it is not earlier than the first half of the twelfth. Formerly the ms. belonged to Robert Cotton, whose name is inscribed at the foot of fol. 1 r°. At the beginning of the volume are bound in two inverted leaves, apparently part of an old binding. They are written in a late and very small hand, and contain legal matter. At the foot of the second is the following note:—*Ex coniunctione dompni Wyllielmy Ecl̄ys, Monasterii beati Marie sancteque Moduene Virginie de Burton super Trent monachi, dum esset studens Oxonie Anno Domini 1517.* This entry is conjectured to refer to the binding of the ms.² On the blank fly-leaf preceding fol. 1 is the false attribution in a late hand: *Vita Sc̄e Modwene virginis Hibernie per Galfridum Burtonensem Monachum.* Folios 1 r° to 59 r° are written in the same hand of the first half of the twelfth century. Folios 59 v° and 60 r° are in hands of the thirteenth and fourteenth centuries.

The contents of the ms. are:

Fol. 1 r°–3 v°: An alphabetical hymn in 192 lines in honour of St. Monenna, which has not yet been printed. I give it as Appendix A to the present paper. At the top of fol. 1 r° a modern hand has written the incorrect attribution: *Vita Sc̄e Modwennae virginis Hiberniae per Galfridum Burtonensem Monachum An. 1216 (?)*.

Fol. 3 v°–56 v°: Conchubran's Life of St. Monenna as printed below. I have endeavoured to reproduce the arrangement and orthography of the ms. as closely as possible, and have not recorded the many variations from the text as given by the Bollandists, since their edition represents no separate manuscript authority.

Fol. 56 v°–58 r°: Another alphabetical hymn in honour of St. Monenna, in 92 lines, not hitherto printed. It forms Appendix B to the present paper.

Fol. 58 v°–59 r°: A very brief account of St. Monenna, followed by a list of her successors. I give it as Appendix C.

Fol. 59 v°–60 r°: A short account of the bed of St. Monenna in a monastery which she founded in Ireland. Like the preceding tract, it is in prose, and has not yet been printed. It is written in a court hand of the thirteenth century. It will be found in Appendix D.

Fol. 60 r°: Six elegiac verses in the same thirteenth-century hand. They occur also in ms. Lansdowne, 436, already mentioned.³ I give them as Appendix E.

¹ Loc. cit., p. 94.

² Cf. Hardy, *Descriptive Catalogue, etc.*, i, pt. 1, 1862, p. 96 n. On William Edys, the last abbot of Burton-on-Trent, see Dugdale, *Monasticon Anglicanum*, n. ed., vol. iii, 1821, p. 35.

³ These lines have been already printed, cf. *Acta Sanctorum, Julii*, tomus ii, p. 312; Hardy, loc. cit. supra, pp. 95, 100; O'Hanlon, *Lives of the Irish Saints*, vii, p. 63.

Fol. 60 r°: A hymn in honour of the Virgin Mary in six lines, written in a hand of the fourteenth century.¹ It forms Appendix F to the present paper.

Fol. 60 v°: Blank.

There is a seventeenth-century paper transcript of this ms. in the British Museum, ms. Sloane, No. 4788, folios 1-32. Formerly it was No. 39 of the Clarendon collection.²

MS. Cotton Cleopatra, A. ii. Fol. 3 v°-56 v°:—

INCIPIT VITA SANCTE MONENNE.

De uita eius atque uirtutibus.

De uirginali pallio dato a Patricio.

De uaccis furatis et iterum aqua redditis.

De profectioe eius ad episcopum Ibar.

Habitans in monte Focharde, auditis sceleumatibus, inde recessit.

De Servila quomodo corpore mutata.

De testatione rustica porcarii, et de ieiunio septem dierum.

De porcello necato et cocto, et iterum uite reddito.

De conuersatione Glunelath et Afin ad fidem.

De Chevin a diabolo uexato, et per sanctam uirginem reddito Deo.

De balneo eiusdem Chevin.

De uitulo deuorato, et de lupo uacce amato.

Qua de causa sancta Monenna prius intrauit in Anglicam terram.

Quomodo transiuit mare cum uirginibus suis.

INCIPIT VITA SANCTE MONENNE VIRGINIS.

1. Fuit inter Hibernenses gentes virgo vite venerabilis et morum sancta industria decorata, nomine Monenna, gratia meritorum in omnibus Hibernie, Scotie, et finibus Anglie famosa partibus. Cuius omnem illuminans Aquilonis partem, velud lucerna maxima super candelabrum posita, cunctas ibi tetras ignorantie tenebras illustravit. Habitantibus in regione umbre mortis, lux orta est eis.³ Habitavit ergo multo tempore boreali sub axe iuxta Colmi Montem, qui est in confinio provinciarum, cognomine Orientalium, quas sibi ab occidente et septentrionali vendicat, et Conalleorum provincie, quam in meridiem et austrum prospicit. Ad cuius radices, a parte aquilonis constructo

¹ It has already been printed by Hardy, loc. cit. supra, p. 95, who remarks, [these lines] "appear to be an abbreviated and corrupted form of the Rhythmical Hymn of the Seven Joys of the Virgin Mary, in the recitation of which Thomas Becket is said to have experienced great pleasure."

² Hardy, loc cit., p. 97.

³ Isa. 9, 2. Matth. 4, 16.

glorioso loco competenter, sicut propheticum intonat oraculum, dicens : “ Mons Sion, latera aquilonis, civitas Regis magni.”¹

Ergo magno regi edificato cordium sanctorum templo, de quo apostolus ait: “ Vos estis templum Dei vivi, et Spiritus Dei habitat in vobis,”² non ex lignis et lapidibus sed de sanctis hominibus ferventissimo caritatis glutimine, ut sit omnibus cor unum et anima una,³ quasi fortis heremita, virgo Christi Monenna, sanctam peregit militiam, ut postea cum ad hoc, secundum ordinem perventum fuerit, Deo cooperante, dicemus. Sed nunc de huius vita vel virtutibus, etiam ab infantia sua vel ceteris etatis temporibus, quid nobis apud nos a verissimis testibus traditum est, Deo volente, et suis adiuvantibus meritis, in quantum possumus, sermonibus proferre conamur.

De Vita eius et Virtutibus.

2. De supra dicto itaque Conalleorum populo sancta Monenna patrem habuit nomine Maugtheum, regentem Oueahhulud et totam terram in circuitu Hardmacha, a Luue usque ad Uluester, prosapie cognationis Hilech, obtimum⁴ uirum, sicut in hoc probari potest, quod magnam gratiam in conspectu Domini inuenit, qui talem filiam habere promeruit, quam sibi a nativitate sua Dominus elegit. Mater uero eius Coman nomine nobilissima filia regis Dalbranaith, qui regebat omnem terram a Duuelin usque ad Regumlech. Nam et illa in finem optimam uitam duxit per quindecim annos. In illam denique prouintiam in qua Monenna cum parentibus habitabat, sanctus hospitiu deuenit Patricius, missus a Celestino Papa, ut uerbum Dei omnibus Hiberniensibus, in captiuitate diabolica positus predicaret, nonnullisque ab ipso in baptismum traditis, vel manuum impositione consummatis, venit et ipsa Monenna pulcherrima filia cum aliis fidelibus obviam episcopo et totius Hibernie illius temporis apostolo, que ab eo benedictionem intellexit. Vir Deo plenus religiose virginis et Deum timentis sanctum desiderium feruere comperuit, cui spiritualia monita in quantum potuit vel ipsa capere vel tempus sinere, largitus est.

De virginali pallio dato a Patricio.

3. Post hec etiam virginali pallium sanctum, sancto Patricio benedicente, promeruit recipere iuxta piscinulam Briugis, quod in latina sonat, largitatis. In piscina aque, iuxta quam sancta Monenna recepit pallium virginali, habundantiam in ea gratiarum et virtutum cum benedictione episcopi procedere, de qua et omnes haurirent cotidie sanitatum gratiam et fluentia aquarum vite. Docuit ergo episcopus sanctus sanctam et sponso Christo uero desponsatam filiam diligenter mandata Dei scire et ex corde intelligere, quia tanta distantia est inter uirginitatem et matrimonium et Christum. Virginitas

¹ Psal. 47, 3. ² ii Cor. 6, 16; i Cor. 3, 16. ³ Cf. Act. 4, 32. ⁴ Obtimum] corr. optimum cod.

enim prima est virtutis indicio, Deo proximior, similis angelis, parens vite, amica sanitatis, domina gaudii, dux virtutis, fundamenta et corona fidei, spei amminiculum et caritatis subsidium. His diligenter preceptis instructa, etiam hoc Patricius addidit, ut alias virgines sibi etiam copularet, quas in timore Domini ab adolescentia secum nutriret, quatenus earum solatio suffulta, facilius posset implere et perficere bonum quod inceperat.

Et tradidit in manu sua uirginem pulcherrimam, nomine Atheam. Commendata est ergo ab episcopo alii religioso presbitero, ut eam in primis salmos doceret et in divinis studiis semper nutriret. Cum benedictione episcopi Patricii revertitur parentum domum cum quibus seorsum aliquanto tempore permanens, presbitero. docente, que domus mergit homines in interitum;¹ nam et ille bene lectitabat salmos. Multum in ea memoria et ardens ingenium prevaluerat, cito legens et firmiter lecta mente retinens. Lectio augebatur de die in diem. Refert quidam quod esset nata bonis ac piis parentibus, bene nutrita, virgo pulcherrima, corpore et anima casta, in domo parentum crevit adulta, voveratque se Domino ab infantia sua virginitatis coronam sanam et integram, quamdiu viveret, servaturam. Iuncteque sunt in loco, qui dicitur Fochard, imprimis octo virgines, inter quas erant et Brigida, Athea, et Orbile, et una vidua cum infantulo, quam episcopum esse factum postea sue gentis constat preclarum, id est Conalle dominum nomine Luger. Qui primus ecclesiam Ruscanè in Colgi Campiolo fundaverat sine dubio. Hic privilegio dignitatis sanctitatem recipere promeruit per benedictionem sancte Monenne, quem illa sibi imprimis in locum filii ab infantia adoptavit. Ibi in nativitate sancte Brigide illam ecclesiam Monenna edificavit.

De vaccis furatis et iterum aqua redditis.

4. Contigit autem in una nocte, quod fures furarentur duas vaccas, quas habebant. Cumque venissent ad flumen, quod vocatur Fertas, hoc miraculum evenit, ut tam calidum fieret flumen, ut comburerentur pedes illorum, et per totam noctem ambulantes nullo modo transire potuerunt. In sumpmo autem mane inventi sunt iuxta ecclesiam, et penitentiam agentes cum lacrimis receperunt fidem, dicentes se semper amplius non furari.

De profectioe eius ad episcopum Ibar.

5. Post hec aliquanto tempore cum parentibus transacto, monasteriisque puellarum adhuc inter illas gentes, utpote nuper iactatis fidei seminibus, subvenit in sancte virginis mente pia cogitatio, ut a seculi hominibus, licet parentibus et cognatis, recederet, que seculo propter Christum renuntiaverat ne eius animi propositum, quod Domino direxerat, vel secularium rerum inepta et vana confabulatio, vel antiqui adversarii semper surripiens nequam

¹ Cf. i Tim. 6, 9.

persuasio ab incepto removeret. In Dei nomine cum suis puellis et una supradicta vidua, infantulo dimisso, et cum aliis comitibus pro Christo iter agentibus, proficiscitur, ut tradunt, ad sanctum episcopum Ibar, in illis temporibus commorantem in insulis ultra Hiberniam in occidentali oceano positis tribus, in uno vocabulo coartatis, id est Triairna. Ubi multum temporis in Dei servitio et disciplinarum sanctarum stricta regula, et dura vite sed recta abstinentia, in vigiliarum et lectionis assiduitate nimia, sub illius episcopi potestate transegit. Congregatis ad illam ibi multis Christi virginibus, fit etiam novus et apostolicus virginum Christi chorus. Marie ad pedes Domini sedentis et bonam partem eligentis exemplum imitatur.

Habitans in monte Focarde, auditis sceleumatibus, inde recessit.

6. Igitur sancta Monenna veniens ad monticulum Focharde, primum ibi habitare coepit. Congregatis simul multis Christi virginibus, habuit, ut refertur, in illo tempore secum centum quinquaginta. Interim fluxerat temporis spatium. Alia nocte audivit de proximis villulis, que supradicto subiacebant monticulo, seculares aliquos cantus, qui lascivientium esse, et vana letitia proclamantium cognosci poterant. Interrogabat sancta Monenna sorores, quidnam esset hoc, quod sic homines vana garrulitate clamarent. Indicatur ei in domo alicuius de vicinis pronubentium esse cantus, ubi humana copula sponsa carnali sponso desponsata erat. Dixitque Sancta Monenna suis sororibus: "Nos que spiritali sponso sumus coniuncte, et Christo Dei filio disponate, spiritales cantus die ac nocte convenit audire. Ad remotiora ab omnibus loca debemus recedere, ubi orationi tantum et lectioni possimus vacare, et angelis Dei pro notis et cognatis visitari sit possibile." Mane autem facto, misit fratrem suum, Ronan nomine, in deserta proxima, explorandorum locorum gratia, et invento ibi iuxta Colmi montem aptissimo et a Domino revelato loco.

De Servila quomodo corpore mutata.

7. Tunc dixit sancta Monenna suis sororibus: "Necesse est ut una puella custodiat locum istum." Et responderunt ei: "Que potest hic manere nisi Orbile? Prudentissima filia regis est et nobilissima." Et ait Sancta Monenna ad illam virginem: "Cum Dei gratia oportet te hunc locum custodire." Cui respondit Orbile: "Non possum sine te esse propter nobilitatem corporis mei, et capillos capitis, et pulchritudinem, quia valde timeo presentiam iuvenum. Hac de causa non licitum est mihi hunc locum custodire." Tunc surrexit Sancta Monenna et oravit, et post orationem insufflavit super capillos capitis, et statim facti sunt candidi sicut nix, quasi in senectute. Cui respondit Orbile, gratias agens Deo: "Timeo domina quod species corporis adhuc me decipiet." Audiens hec Sancta Monenna corpus illius timentis

precinxit sua zona benedicens. Perfectis talibus, puella transfigurata est in speciem anus, et inde mutato nomine vocata est Servile. Videns hoc Servile, quod factum est de corpore, sua bona voluntate gratias agens abbatisse, respondit: "Intento corde volo locum custodire." Tunc Sancta Monenna tradidit ei locum ad custodiendum, et perrexit ad predictum locum, qui vocatur Chellecleue, id est Cellula Montis, cum virginibus suis. Quo cum pervenirent, et illic habitare incipientes, invenit illas silvestris homo, porcarius alicuius regis de Orientalibus, nomine Macloithe, porcos pascens per silvas.

De contestatione rustica porcarii et de ieiunio septem dierum.

8. Primo admirari coepit, vel tales personas in deserto consistere, vel multitudinem ancillarum Dei, nichil secum de alimoniis habentes, unde viverent, preter herbas. Sed forte ibi erant hominibus pascuales arbores et arborum cortices, unde possent vivere. Primo, ut rusticus homo, coepit illas contestari per Deum, ne de silva quicquam sumerent, donec suo domino illarum adventum enuntiaret, putans ille miser, vel iram domini sui sustinere, si tacuisset, vel silvas quibus porci saciabantur deficere, si tantam multitudinem vesci de lignorum radicibus vel corticibus sineret. Post hec ille malefactor pergit ad dominum suum, procul positum, narrans de ancillarum Dei adventu in fines suos. Cui respondit rex se esse letum debere in illarum adventu, et donare eis licentiam de omnibus quecumque voluissent, et illis opus essent. Inter hec, ut tradunt, transierant septem dies, quibus sorores Christi, rustici contestatione constringebantur, ne de silvis, ut dixi, quicquam gustarent donec reversus esset ille homo frigidus, et inedia deficientibus, vel etiam extremum spiritum exhalantibus, donatur eis licentia vescendi de arboribus secundum regis mandatum. Coepit subuleus, postquam pervenit, querere perditos, et diu quesitos invenire non potuit. Venit ad sanctam Monennam homunculus, complangensque se dixit: "Vestri causa porcos perdi et diligenter quesitos non inveni. Mala hora venistis in istam terram, pro quibus perdi meam pecuniam." Cui Sancta Monenna, tristem consulens leni alloquio, per nuntium dixit: "Mente benedice, securus esto, porci servati sunt a Domino, et a nobis exiens, nunc invenies porcos integro numero incolumes et salvos. Crede in Deum ubique posse quodeunque sanum et integrum voluerit servare." At ille digressus ab eis in verbo hoc, porcos in illa hora omnes invenit, ut Sancta Monenna certo eventurum predixit.

De porcello necato et cocto et iterum vite reddito.

9. Et assumens unum ex iis porcellum, post non moram temporis, ad sorores detulit dicens: "Oblatiunculam meam vobis detuli, quia recta Christi

commeruisti. Pecuniam enim mihi creditam, tota integra septimana, nullo alio conservante, orationibus vestris servastis in desertis, non solum ab hominibus, sed etiam a bestiis minime intactum. Bona hora vos vidi, quia nunc cognovi quod estis perfecte ancille Christi." Dixeruntque ad eum ex verbo sancte Monenne sorores: "Tuam oblationem non refutamus, sed his nobis vesci non est consuetudo carnibus. Nos in deserto propter Christum venimus. De feris deserti, quibus servis Dei consuetudo vivere est, si Dominus tibi in promptu dederat, aliquid sumemus." Postquam vidit rusticus oblationem suam, quam diu vivam dilexerat, et interfectam coxerat, a sororibus non esse receptam, corde suspirans, tristitias magnas agebat. Nam inopia cibi non erat ei, nec cui venderet, aut inde quid faceret, omnino insciens erat.

Audiens virgo Monenna, Spiritu Sancto repleta, dolores rustici non taliter consolari, iussit ad pedes suos coctum porcellum aferri, frustra cuius composuit, gratia Dei secata membra collocavit, atque sua benedixione videnti rustico porcellum vivum reddidit. Eadem hora ab eis digressus, post modicum, captum cervum adportavit sororibus, dicens: "Ecce sine labore et aliqua iniuria invenire mihi citius contigit quod vestro proposito in Deo magis placuit." Deinde assumentes cervum cum gratiarum actione, quasi a Domino transmissum, accipiunt, credentes semper in eius nomine, cuius est omnis terra cum sua plenitudine. Et in hoc semper habebant totum desiderium, ut etiam si supra vires propter Christum sustinerent laborem durum. Non putabant autem etiam carnes reliquas ad vescendum esse illicitas, quia sapienter audierant, omnia mundis esse munda,¹ et nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.² Sed solent nonnulli sancti, et maxime monasteriales inter illas gentes homines, cum quibus magna pecorum habundantia viget, omnium animalium non vesci carnibus, ne secularibus videantur adsimilati, quibus semper in hoc pendet omnis cura, ne aliquid desit in mensa. Cervis vero et apris sive capreis vescuntur, eo quod rarescentius adprehenduntur, et ne putentur licita damnare, illorum carnes, quando Dominus transmittit, cum gratiarum actione percipiunt. Sed et illorum consimiles personas, si omnibus carnibus, quibus utuntur Christiani, uiuant, non refutare, recte intelligentes, quod scriptum est: "Qui manducat et gratias agit Deo, et qui non manducat, manducantem non spernet"³ et reliqua, scientes per omnia locum et tempus et personam esse servanda.

De conversatione Glunelath et Afin ad fidem.

10. In tempore illo erat quidam tyrannus nomine Glunelaht, in illa terra desolata ac deserta, cum perversis sociis suis nulli parcens, quorum numerus erat quinquaginta, iuxta ecclesiam Monenne. Quadam die contigit, quod octo presbiteri, missi a sancto Patricio episcopo, venissent, ut visitarent sorores in

¹ Tit. 1, 15.

² i Tim. 4, 4.

³ Rom. 14, 3.

deserto positas, et maxime Monennam abbatissam. Cumque invenisset eos Glunelath iuxta viam, ubi ipse manebat, interfecit illos. Cumque audisset Monenna malum, quod factum fuerat, surrexit et dixit virginibus suis: "Eamus et queramus pacem in terram istam." Responderunt virginibus dicentes: "Non debemus ire ad latrones, quia volunt nos damnare." Et dixit sancta Monenna: "Dominus defendet nos. Eamus et postulemus corpora sanctorum ad sepeliendum." Et exiens comitata quinquaginta virginibus, pervenit ad locum, ubi erat Glunelaht, in campum, qui vocatur Macdathevene. Videns has tyrannus adpropinquantes, gavisus est valde, et demonio impletus, dixit suis comitibus: "Ecce quinquaginta virginibus veniunt ad nos, ut unusquisque nostrum habeat uxorem." Tunc tyrannus obviam venit abbatisse, ut apprehenderet eam et uxorem haberet, et dixit: "Ecce quod desideravi multis diebus." Et respondit sancta Monenna: "Propter nobilitatem tuam da nobis pacem interim, ut loquar tecum parum, et dic sociis tuis, ne noceant sororibus meis." Et dixit tyrannus militibus suis: "Expectate parumper, ut loquar cum Monenna." Et fecerunt sic. Et dixit abbatissa ad Glunelaht: "Domine mi inclina caput tuum in sinum meum." Et cum inclinasset caput in sinum illius, dormivit statim, et omnes socii eius similiter. Et tunc oravit sancta Monenna ad Deum et dixit: "Domine Iesu Christe, fili Dei vivi, fiat voluntas tua in celo et in terra¹ et adiuva nos." Post hec descendit angelus Domini de celo et dixit: "Ne timeas filia, quia tecum sum, et modo accipiam spiritum istius tyranni, et tu veni mecum." Et assumpsit eos spiritualiter, et ostensus est eis infernus et regnum celorum, et viderunt locum pulcherrimum cuiusdam pontificis, qui vocabatur Chevin, et interrogavit Glunelaht, cuius erit hic locus. Et dictum est ei: "Paratus est in honore Chevin." Et post hec ostensa sunt eis et alia multa, reversi sunt ad corpora. Tunc surrexit sancta Monenna et dixit eis: "Surgite, surgite, surgite, quia tribus diebus et noctibus non vigilastis." Et sic factum fuit, ut a prima hora diei Iovis, usque ad horam nonam diei Saturni non surrexerant. Tunc incepit sancta Monenna ymnum cum virginibus suis: "Hibernia ostensus est hominibus maximum mirabilibus,"² et cetera. Cumque surrexisset Glunelaht a somno, dixit ad sanctam Monennam: "Vis dare mihi locum Chevin, et non nocebo te neque virginibus, qui tecum sunt." Et respondit abbatissa: "Quomodo possum tibi dare locum alterius militis Christi, et nescio ego, utrum erit mihi proprius locus in celo." Et ait tyrannus: "Vere et si non dederis mihi locum illum, statim eris uxor mea sine mora." Et respondit abbatissa: "Si credideris in Dominum Iesum Christum et baptizatus fueris, et mecum consilium feceris, non peiorem locum habebis."

¹ Cf. Matth. 6, 10.

² This is a reference to the Hymn of St. Ultan in praise of St. Brigid:

"Xps in nostra insola quae uocatur Hibernia
ostensus est hominibus maximis mirabilibus," etc.

(Bernard and Atkinson, *Irish Liber Hymnorum*, 1898, i, p. 14.)

Et dixit ille: "Faciam quodcumque preceperis, si illum locum mihi dederis, sed non accipiam alium locum." Et ait illi sancta Monenna: "Habebis, sed surge et veni mecum, et esto fidelis ad mortem,¹ et habebis locum illum." Tunc surrexit Glunelach cum Afin, filius sororis sue, et separati sunt ab aliis sociis suis, et venerunt cum sancta Monenna et sororibus ad ecclesiam, que vocatur Chillesleve, et illic baptizati fuerunt, et illa doctissima abbatissa docuit eos psalterium, et postea sanctissimi episcopi effecti sunt.

De Chevin a diabolo vexato et per sanctam virginem reddito Deo.

11. Post hec autem venit diabolus in similitudine clerici ad Chevin, et dixit ei: "Ecce Glunelaht, latro pessimus, precessit te in regno celorum, et abstulit locum tuum a te." Et respondit Chevin et dixit: "Vere non potest illud fieri, sicut videtur, ullo modo." Et dixit inimicus: "Si non credis, mitte duos clericos mecum ad cenobium Monenne, ut probent quod predixi." Respondit Chevin: "Fiat sic." Et exierunt simul ad monasterium et invenerunt Glunelath et Afin cum sororibus legentes salmos. Et videntes reversi sunt, et nuntiaverunt domino suo quia verum esset. Et tunc dixit diabolus ad Chevin: "Que sunt premia tui maximi laboris et diurnarum orationum? Et que septem annorum, quibus usque modo pastus es radicibus urticarum? Ecce Monenna abstulit locum tuum a te et dedit pessimo latroni Glunelath." Tunc valde iratus fuit Chevin, et dixit clericis suis: "Preparate mihi arma et eamus in locum Glunelaht, et destruamus cenobium Monenne." Et exierunt ut facerent mala, ut annuntiaverat angelus Dei sancte Monenne, et dixit illi: "Vade cito in occursum Chevin, quia diabolus temptat illum." Et ait abbatissa sororibus: "Orate pro nobis et pro his fratribus." Et exivit sanctissima in occursum illius, et invenit eum in loco, qui dicitur Surde, et alios multos cum eo. Et vidit sancta Monenna quasi parvum nigrum puerum stantem iuxta pedem sinistrum Chevin. Et dixit sancta Monenna ad Chevin: "Nonne vides diabolum ad sinistrum pedem tuum, monitu cuius huc venisti de loco sancto tuo? Signa cor tuum, frater, et oculos tuos diligenter." Et fecit sic. Cui respondit Chevin: "Vere soror mea, modo video." Et expellit sancta Monenna diabolum ab eo, et signavit eum manu sua et adduxit secum ad monasterium, et preparavit ei balneum bonum in petra durissima supra parvi montis cacumina.

De balneo eiusdem Chevin.

12. Et accessit sancta Monenna ad frigidum fontem suum, quo solitis noctibus sedens usque ad mamillas in aqua totum decantare solebat psalterium, et imposita benedictione cum baculo suo, iussit aquam in nomine Dei Patris omnipotentis sequi illam. Et secessit inde, ad culmen proximi montis, quo preparaverat balneum, post se trahens suum baculum. Et aqua secuta est eam usque ad summum, et virtute sancte virginis aqua adtracta de imis in

¹ Cf. Apoc. 2, 10.

balneo recepta, gratia Dei fit semper calida. Deinde usque ad hunc diem multi habentes infirmitatem, in nomine sancte virginis, per balneum recipiunt sanitatem. Et dixit sancta virgo ad Chevin: "Ecce balneum tibi offero in honore tuo, et non deficiet aqua in eo." Et vocatum est balneum Chevin, quia sancta Monenna, dedit illud tiranno, ut reciperet eum a diabolo.

De vitulo devorato et de lupo vacce amato.

13. Contigit quadam die, ut unus lupo venerit iuxta ecclesiam, ubi manebat sancta Monenna, et interfecit unum vitulum, quam custodiebat supradictus puer, nomine Luger. Venit autem puer ante pedes abbatisse flens et ululans atque dicens: "Quare perdidit vitulum meum, O domina?" At illa sanctissima respondit: "Nescio, fili mi, ubi est vitulus tuus." Et respondit puer: "Canis devoravit vitulum meum, et adhuc iacet super illum." Et dixit sancta Monenna ad eum: "Accipe baculum meum in manu tua, et dic ei ut veniat ad me." Exivit autem puer, et invenit lupum adhuc rodentem ossa, et dedit ei ictum super dorsum et dixit ei: "Precepit tibi Monenna, ut cito venias ad eam." Et surrexit lupo et precessit puerum ad modum domestici canis. Cumque stetisset coram abbatissa dixit ei: "Quare, O miser, interfecisti vitulum nostrum? Ecce precipio tibi nomine Domini nostri Iesu Christi et Sancte Marie virginis, ut sis in loco vituli cotidie, et fiat vacca lactifera, quasi habuisset vitulum." Et sic factum est, ut vacca diligebat lupum et lingebat eum, quasi esset vitulus proprius, et lupo custodiebat illam vaccam quasi pastor. Sed et usque hodiernum diem de genere istius sunt lupi iuxta ecclesiam, et per tria millia custodientes pecora ecclesie, et omnes diligunt et agnoscunt genus illorum, quia minores sunt quam alii lupi, et albi sunt in frontibus illorum, et vivunt semper de venatione tantum.

Qua de causa sancta Monenna prius intravit in Anglicam terram.

14. In tempore illo Alfredus, filius regis Anglicorum, habens infirmitatem maximam, perrexit ad serviendum Conaldo regi in Hiberniam. Cui Hibernienses dixerunt: "Vade ad abbatissam Monennam, et pete, ut pro infirmitate tua Dominum Deum suum deprecetur. Cuius intercessione statim tibi sanitas reddetur." Credidit, et morbo expulso, virginis interventu sanus efficitur. Recepta sanitate, rediit ad regem, querens licentiam redeundi in patriam. Cum autem rex audisset et sciret, quod filius regis Anglicorum vellet redire in patriam, adquisita licentia, coepit cogitare, unde haberet pecuniam, quam sibi dare deberet, quia noluit, ut exspers munerum ab eo recederet. Tunc iussit ministris suis, ut provocarent consiliarios ad se, a quibus consilium quesivit, quam regionem predari deberet, ex qua tanta pecunia recedenti daretur, pro retributione servitii sui, ut accepta pecunia honorabiliter redire in patriam suam posset. Quorum unus repondens, cui nomen

erat Chanoncun, dicens: "O rex honorabilis, erige aures meis consiliis, nam in ecclesia Monenne multe sunt divitie, quas si vi raperes, milites tuos bene restaurares." Audiens hec princeps, sciens gratiam Dei esse cum ea, timens illuc ire dixit: "Notum est nobis pluribus, quod cunctis malefactoribus pro amore illius gravem vindictam reddit Deus." Et dictis illius deprecans, respondit consiliarius: "Si nobis videtur licitum, mitte mecum exercitum tuum, ut destruam cenobium, et tibi reddam totam virginis Monenne pecuniam." Et dixit rex: "Si ausus es, vade." Et huic annuit, et affectum itineris implevit, et cum exercitu magno exivit. Et hoc miraculum media nocte contigit, ut hostes venientes ex improvise totam terram illius Chanoncun vastarent, et omnia bona sua arriperent, nesciente illo, cuius terra iuxta cenobium sancte Monenne fuit, et ipse cognatus illius.

Et iuxta Dei iudicio contigit, ut malum, quod sanctis monialibus inferre voluit, sibi ipsi eveniret, sicut scriptum est: "Convertetur dolor eius in capud eius, et in verticem ipsius iniquitas eius descendet."¹ Tamen omnia bona monasterii illius violenter rapuerunt, nullo timore Dei et sanctorum eius perterriti. Et quicquid raptum est inde, datum est filio regis Anglorum, et reversus est in patriam suam cum plurimis donis. Cum autem audisset sacra sancta virgo Monenna, quod locus Deo consecratus vastaretur a tiranno, cognato eius, irata est ei valde et dixit: "Hoc det Deus, ut sit semper in vastitudine terra illius, et ecclesia, Deo adiuvante, iterum renovabitur." Et factum est sic.

Quo modo transivit mare cum virginibus suis in Britannia.

15. Et tunc sancta Monenna, commota de eo, quod factum fuerat, exivit ad litus, quod est iuxta Fochart cum Brigida et Athea et Luge. Et clamaverunt ad Dominum fortiter et rogaverunt eum, ut daret eis auxilium trans mare eundi. Cum vero orassent, ecce angelus Domini descendit de celo coram eis et circumcinxit parvam partem de terra in circuitu illarum sanctarum virginum, et mare circumivit illam signatam terram, et abstulit eam de loco suo, et erat eis pro navi usque in Britanniam, et ibi posita est iuxta castellum, Daganno nomine, sicut venit de Hibernia sub pedibus sanctarum virginum, sic permanet usque hodiernum diem; non crescit neque minuitur sed semper aqua marina circuit illam. Dixit autem sancta Monenna ad Brigidam et ad Luge: "Expectate hic et edificate ecclesiam in loco sancto isto donec revertamur ad vos. Et nos ibimus ad curiam regis, ut res nostras inquiramus, que ablata sunt violenter a nobis." Post hec vero invenerunt regem in villa, que vocatur Streneshalen, iuxta silvam que dicitur Arderne.

Cumque vidisset rex virgines ad se venientes, valde letus effectus est in adventu illarum. Et cum audisset, quod de ecclesia illius essent homines et

¹ Psal. 7, 17.

peccora, reddidit omnia, et dixit ad eam rex: "Dabo tibi istam villam cum sorore mea virgine, ut doceas eam disciplinam divinam." Et respondit sancta Monenna: "Libenter fiat." Et mansit illic tribus mensibus, et iussit sancta virgo Atheam, ut doceret virginem, regis sororem, spalterium. Sancta Monenna vero reversa est ad Brigidam cum donis pluribus, et servi regis cum illa, donec essent naves parate. Et tunc exivit abbatissa et Brigida cum familia sua in Hiberniam, et restituit ecclesiam suam.

INCIPIT LIBELLUS SECUNDUS.

De aqua in vinum conversa.

1. Nunc ad narrationem ordinem, iam secundo incipiente libello, revertamur.

Igitur sancta Monenna pervenit tandem itinere finito in Hibernia, in campum Murthemene, in quo Conalleorum gens maxime viget, de qua et ipsa sanctissima Monenna, ut dixi, procreata est, antiquitus pre ceteris gentibus, que in confinio sunt, magicarum artium libris imbuta, sed nunc, subacta gentilitate, Christi fide tota effecta est Christiana per sanctam Monennam. Divertens itaque ad alias Christi famulas, quas Campani filias nuncupant, fecisse narratur grande miraculum. Quarum unam semper in comitatu habuerat, et nunc earum monasterium, postea ab alio, ibi principatum tenente, vocabulum sortitum, cuius nomen erat Luge. A quibus cum omni gaudio suscepta, que caritatis erant, in quantum potuerant in eam fecerunt et quod ille non habuerunt, id est potum, quo letificarentur tanti hospites Christi, Deus operatus est per adventum hospitem, de aqua iocundissimum vinum. Nam benedicens sancta Monenna aque vasculum in domum adportatum, Deus mutavit laticis undam, virtute summa conversam in vini naturam, ut caritati ancillarum Dei, quod deerat, suppleretur, et nomen Domini semper ubique magnificentum et enarrabile ab omnibus crederetur. Multis his servis Dei certissimum est, inter illas terras hoc contigisse miraculum, que vineas non generant, ut vinum de his sumerent, ut haberent sufficienter, ut puto, serve Dei haustum vini ad peragenda mysteria corporis Christi.

Ab episcopo veniens ad sanctam Brigidam.

2. Sanctus vero Ibar, episcopus supradictus de predictis insulis, Domino itineris duce, in meridianam Hibernie partem pergit, audiens ibi parvam insulam, quam Modicam Hiberniam vocant, in qua et postea post gloriosam vitam reconditus est. Oves Christi pastorem sequuntur. Sancta Monenna cum virginibus episcopum et salutans doctrine magistrum consequuntur.

Devenientesque in Lagenorum terram, cui et supradieta iacet insula, parte meridiane, audita sancte Brigide sancta Monenna cum puellis ad se pertinentibus, episcopo permittente, ad illam divertit visitandam. Apud quam habitavit non parvo tempore, humiliter se deiciens, in quantum semetipsam pre ceteris humiliabat, tantum illam Dominus super omnes virtutum meritis exaltabat. Erat enim affabilis, lenis, hospitalis, omnibus ornata bonis moribus, cunctis in Christo placuit, omnesque inimici versutias non ignorans, erat enim a dextris et sinistris armis spiritalibus valde munita. Donavit autem illi Dominus etiam sanitatum gratiam, ut diversorum malorum languore depulso, infirmitates varias sanare, et verbo et oratione de obsessis despellere corporibus. Credidit illi omnis populus in tantum, ut magnis etiam donis et muneribus cotidie ditaretur. Sed ex his nihil sibi reservans, que in Christum suam iactaverat curam, cuncta pauperibus miseris et peregrinis, qui ad se cotidie veniebant propter Christum, pauperum pro omnibus et peregrinum factum erogabat.

De duodecim vestibus sancta Monenna a Domino donatis.

3. Deinde compertis his, que sancta Monenna cotidie largiebatur, dixit ad illam familia sancte Brigide: "Quid ita facis? Cur munuscula, que tibi a Domino et a populo donantur, in alios expendas, et nos non requirens, etiam tuorum, qui ad te pertinent, curam negligis?" Et spiritu invidie aliqui instigati, sub ostenta figura religionis, etiam hec dicebant: "Non audistis in apostolo esse scriptum, 'Qui negligit curam suorum, et maxime domesticorum, fidem negavit, et est deterior infideli.'¹ Ne sorores, que tecum venerant, pene consumptis his que apportaverant secum, non habent sufficientiam, et tu dividis que illarum sunt forte habentibus superflua." Quibus sancta Monenna leniter respondit: "Si in Christum habent fidem non fictam, cibum et corporis indumentum habentes, contente erunt. Nam qui volunt divites fieri incedunt in temptationem et laqueum diaboli et desideria multa et inutilia.² Si propter Christum feci, quod in me culpatis, qui dixit in se fieri quicquid in suis membris impletur, et vobis potest dampna, que putatis, reddere et illis mercedem laboris et nuditatis, quando vult, tribuere." Quid plura? Surrexit illa continuo, corde confidens in Christum omnia posse, quando vult necessitatem habentibus subvenire, levansque oculos subito ad lectulum, in quo pausare aliquid putabatur, vidit, ut refertur, duodecim vestes optimas ibi ante numquam visas, credens a Domino sibi esse allatas, statim detulit sancte Brigide, dicens: "Ecce Dominus quod vobis reddidit habetote et sit sororibus in suplimentum cure." Cui dixit sancta Brigida: "Vestes, que tibi a Domino transmissae sunt, tuis ut tibi placeat divide, nobis plus habentibus non licet habere."

¹ i Tim. 5, 8,

² i Tim. 6, 9,

A sancta Brigida vadens habitavit in Airdsconis apud episcopum
Ibor, et de cisterna aqua repleta.

4. Reversa ergo a sancta Brigida ad episcopum Ibor, habitavit in Airtchonis. Congregatis ibi simul multis Christi virginibus, sub potestate episcopi vivebant, quarum cotidie augebatur numerus, et non solum virginum et viduarum multitudo, sed et regine et quamplurime matrone ad illas cotidie confluebant. Cunctis saluberrime vite preceptis tocius bonitatis magistra tam verbis quam exemplis sancta Monenna omnes hortabatur. Contigit deinde alio anno, inter illas terras, nimio estatis calore cogente, humiditas deesse populis aquarum copias, ita ut non solum laculi vel cisterne siccarentur, sed et fontanei et rivuli minus fluerent. Sorores ergo cum sancta Monenna, quibus discurrendi non erat licentia, aquarum penuria sentiebant dampnum, non tantum pro domesticis necessitatibus, sed et sitientibus imo spiritum refocillare cupientibus aquarum satiamenta defuerant. Videns hoc sancta Monenna, aliorum iniuria commata et sancti Helie exemplum secuta, fontem aquarum vite pro transitoriis deprecatur aquis, et in illa nocte, qua orationem pro adipiscendis aquis ad Dominum fudit, cisterna nocte aquis impleta, aquarum copia mane. Devulgatum est autem tale miraculum sancte Monenne in multos populos, ita ut cotidie incessabiliter venirent ad illam, non solum femini sexus homines, sed et maxime principes, quibus honor et dignitas maxima erat, si sancte virginis benedictionem accipere mererentur.

De prophetia sancte Monenne et de puella sibi ab episcopo commendata.

5. Porro propheticus in ea spiritus inter ceteras eius virtutes primatum tenebat, ut eventura frequenter predicaret et pronuntiata semper eventa probaret, sicut et in hoc intelligi potest, quod sequitur. In alio die de vicinis filia alicuius ab episcopo commendata ad sanctam Monennam adducitur, ut illam cum ceteris virginibus in Dei timore et monasterialibus nutriret disciplinis. Qua recepta et cum sororibus dimissa, sancta Monenna dixit virginibus: "Istam parvam filiolum hac hora ad nos ductam debemus etiam pre ceteris diligentius nutrire, huius enim causa tempore coget nos necessitas de isto migrare loco." Quod ita certissime evenit, ut sancta Monenna per spiritum predixit. Nam predicta puella paulatim crescens et ad iuventutis etiam etatem perveniens, coepit antiquus bonorum adversarius diabolus eam spiritu agitare invidie. Cuius invidia, ut legitur, mors intravit in orbem terrarum, malum discordie, quod anima Domini pre odibilibus sex detestatur, incessanter semper seminabat. Dicebat enim ad episcopum: "Nullus te in populo nunc requirit, omnium dona et munera qui in tuis commorantur finibus, ad istas deferuntur peregrinas, nullius momenti nunc reputati, quid

istas, utpute imprimis peregrinas propter Dominum benefaciens adduxisti; se enim¹ magnificari et elevari desiderant, quanto magis nos nullius esse bonitatis arbitrantur." Hac et his similia cum suis parentibus et vicinis, diabolo suadente, susurrans, sculam episcopi etiam et eos quos sibi sciebat in populo privatos, his venenosis commovebat verbis. Sed episcopus, ut erat homo mitissimus, his non accommodabat auditum sermonibus.

De egressione sancte Monenne de Airdsconis et de fluvio se elevato.

6. Hec audiens sancta Monenna dixit sororibus: "Ecce quod Dominus de filiola vobis ostendit, imprimis nunc apparet. Si nobis simul hec incipiunt facere, scio quod post mortem meam non poteritis hic habitare. Melius est ergo aliorum invidie locum dare et ire, quam in tali animarum rancore cum ceteris simul perire. Omnia quecumque nobis Dominus hic dedit cum illis relinquenda sunt; preter vestes nostras communes nihil portabimus de omni cripa; que illi diligunt cum illis maneant. Nos quem diligimus et in quem nostram iactavimus curam, precedit nos, et subsequemur, ut nobis commodum et sibi placitum perducatur ad locum." Proficiscuntur inde, Domino comitante, et itineris duce, sancta Monenna cum sororibus non minus, ut refertur, quinquaginta; pergentesque viam veniunt ad quemdam fluvium, per quem sibi transitus esse debuerat, non tam magnum, ut etiam parvulos vel mulieres transitu impediret. Subsistentes paululum, vident fluvii verticem contra se statim intumescere, et eperbolice ripas exundans transfluere. Intuens hoc sancta Monenna subsistit dicens: "Quid est quod nobis fecit Dominus? Sine dubio nostra culpa hoc prebuit nobis facere, quod videmus rivulum insolito sibi more, Deo volente, contra nos elevare. Scrutemur diligentissime nostras conscientias, si forte in aliquo nostrum transgressionis culpa ut illam pia confessione emundans immonis esse possit a poena." Respondens una de sororibus, semetipsam accusans, dixit: "Confiteor culpam meam, quam stulte commisi, pro qua istud impedimentum, ut puto, videmur pati. De monasterio nostro egrediens vidi diversas in solito siccare cepas, et unum de alleo, quod nostrum esse putabam, capitulum adportatur, quo sciebam pro dolore, in modum colerii tuos oculos perungi. Ago inde penitentiam, qualemcumque iubeas, tantum ut mea culpa, quam sola commisi, multis non faciam iniuriam." Cui dixit sancta Monenna: "Refer ergo ad domum de qua venimus, que attulisti. Si maiora, que nostra erant, ibi Dominum propter dimisimus, minora sine eorum licentia, cum quibus dimissa sunt, et portare non debueramus." Sicque factum est, ut reportata ad terram, sibi a Domino destinatum, in parte aquilonis Hibernie sitam, ibi sancta Monenna cognationem propriam quasi ad oves domus Israel, que perierant.²

¹ Se enim] sic Bolla; sine cod.

² Matth. 10, 6.

De vasculo argenteo in flumen transmisso a Brigida ad sanctam Monennam.

7. Coepto itaque itinere, Christo comite, recte vie proficiscuntur aquilonis sub axem, pervenientesque, ut referunt, in Limphi Campaniam, in cuius optima et planissima septentrionali parte monasterium sancte Brigide modo constructum est, veniunt ad sanctam Brigidam, manentesque apud illam aliquantis diebus, semper desiderabat sancta Monenna audire, que sibi et suis in Domino potuissent proficere, ut exirent in peregrinationem Rome. “Oves mee vocem meam audiunt, et ego vitam eternam do eis.”¹ Quando tempus postea eundi ad optata loca advenerat, quasi apis prudentissima mellifluis honusta sancta Monenne colloquiis, dixit ad sanctam Brigidam: “Da benedictionem tuam super nos, et pro nobis Dominum diligenter roga ut viam nostram in se recte dirigat, et ad loca destinata sua misericordia incolumes perducat.” Cui sancta respondit Brigida: “Deus omnipotens custodiat vos in via qua pergitis, ut ad desiderata habitacula prospere perveniatis”; protulitque vasculum argenteum, quod potum Hibernenses principibus haurire solent, quod vocant escre dicens: “Accipe munusculum de manu mea² quod tibi do, ut fiat de illo aliquis profectus tibi et que tecum sunt Christi sororibus.” Accepit ergo vasculum sancta Monenna, in ullo contradicere non audens, nec volebat. Accepta benedictione a sancta Brigida, quidquam de rebus portare presentibus noluit, sed salutatis cunctis sororibus, iterum quasi aliquid obliviscens, intro domum ingreditur, reponitque vasculum supradictum illic in tutiori loco, ubi servari possit, et non videri continuo. Deinde resalutatis omnibus, desideratam pergunt viam, tandemque perveniunt. A Domino descripti sunt, credo, ab eterno remuneratore, ipsa sorore mea sancta Monenna, fraterna caritate intercedente, premium qualecumque accipere. Inter hec, transactis aliquantis diebus, vasculum argenteum supradictum invenitur, et quomodo contingit sancte Brigide enuntiatur. Que nuntiantibus respondisse fertur: “Vas, quod tribuimus in Dei donarium, non licet nobis habere ad usum nostrum, et ne de hoc imbecillioribus aliqua supplicatio vel dubietas in mentem veniat, Dominus ad quem vult locum vasculum perducat. In flumen, quod nobis est contiguum, mittendum est, et Dominus, ut voluerit, et sancte Monenne meritum, faciat, quod sibi placet.” Itaque ut certissime adfirmarent, qui sic antiquitus habent sibi traditum, ita factum est. Vasculum in flumen missum est, nomine Life, quod in mare Hibernicum fluit orientale, et Domino conservante et portante, quocumque modo inventum est a Ronan episcopo, fratre Monenne, ut habet opinio, in Capite Litoris, sicut Scoti locum nominant Stan-niribae, quod de mari erumpens orientali Scotico et in circum tendens inter Bairce et Coilgi Campiolum primo porrigitur, deinde usque ad fines populorum, cognomine Orientalium, multum silvis et montibus coarctatum in longum

¹ Evang. Joannis, 10, 27, 28.

² Gen. 33, 10.

extenditur. In quorum confinio, ut supra dixi, iuxta Colmi Montem, sancte Monenne collocatum est monasterium. Episcopus hoc inventum secum admirans, detulit sancte Monenne vasculum. Quo agnito, omnes glorificaverunt Deum, in tali facto agnoscentes donum sibi transmissum a Domino. Inter monasterium sancte Monenne et sancte Brigide est iter quinque vel sex dierum, etiam his qui per terram recto itinere pergunt sine mari, sicut nos frequenter probamus. Tale autem, ut mihi videtur, miraculum utrisque reputandum est. Quod enim fides sancte Brigide indubitata credidit, id est, Christo conservante, vasculum non perire, hoc humilitatis sancte Monenne et meritum et in ea rerum omnium verus contemptus promeruit perficere, ut illa haberet, tamquam a Domino sibi proprie missum vasculum, quod propter Dominum dimisit in camera repositum. Et quod illa ab humana laude celare voluit, Deus claro miraculo postea manifestavit.

De peregrinatione eiusdem Rome.

8. Post hec vero in peregrinationem exierunt sancta Monenna et Brigida, et Romam petierunt. Que cum venissent in Britanniam ad Ardert, perrexerunt simul Athea et Ite cum abbatissa. Et postquam Roma reverse sunt, exiit Brigida ad patriam suam in Hiberniam. Alie vero virginis manserunt simul in supradicta silva in priorem locum tribus annis. Tunc dixit eis sancta Monenna: "In istam silvam ibo iuxta vos et edificabo alium locum." Et fecit sic, et habitaverunt simul sancta Monenna et Athea tribus annis. Ite vero et Osid in primo loco manserunt.

De puella tribus diebus aqua submersa et postea per sanctam Monennam vite reddita.

9. Quadam vero die dixit Ite ad puellam suam Osid: "Duc volumen istud ad sanctam Monennam." Exiit puella cum volumine. Cunque venisset ad quamdam aquam, ut transiret pontem, erat enim unum lignum, cecidit in medio fluminis, et mersa est in profundum. Die vero tertia perrexit Ite ad Monennam et invenit eam iuxta flumen. Nam et illa exierat, ut quereret puellam. Interrogavit autem Ite, ubi esset puella. At illa respondit: "Nescio vere." Et ait Ite: "Nudius tertius misi eam cum volumine, et miror valde quare non est reversa." Et respondit: "Non vidi illam. Eamus et inquiramus eam." Pastores autem erant iuxta illas, qui dixerunt: "Vidimus eam nudius tertius euntem ad pontem, et ultra non vidimus eam." Tunc dixit sancta Monenna: "Vere mersa est in aqua. Eamus et queramus eam in flumine." Cunque pervenirent ad flumen, clamaverunt ad Deum, fisis lacrymis et dixerunt: "Domine Iesu Christe, filii Dei vivi, per intercessionem sancte matris tue et sancti Petri et Pauli atque Andree et omnium sanctorum,

redde nobis puellam nostram.” Et completa oratione, dixit sancta Monenna: “In nomine Domini nostri Iesu Christi, precipio tibi puella, ut respondeas nobis, si es in ista aqua.” Et exclamans voce magna, mixtis lacrymis, ter vocavit Osid. Vix finita oratione, respondit puella in profunda aqua, et dixit: “Ecce ego, ecce ego, domina.” Et dixit ei sancta Monenna: “Surge in nomine Domini, et veni foras.” Et surrexit statim, et venit ad illam, et signavit eam sancta virgo, et tradidit in manu Ite, et dixit: “Ecce puella, manete in pace, quia non est mihi licitum manendi vobiscum, nam ibo ad Hiberniam visitare ecclesiam.” Responderunt virgines dicentes: “Vere et nos tecum ibimus et te nullo modo dimitemus.” Et post hec exierunt omnes simul trans mare in Hiberniam et manserunt illic pene septem annis.

Vitulum a lupis rapto et iterum reddito.

10. Alio die sororum vitulis in aliquo agello pascentibus iuxta montem, luporum de silvis irruit impetus, vitulisque in fugam dispersis, unum ex his lupi rapacissimi rapiunt, et diu persecutus, utpote per silvas raptus, tenebris supervenientibus non conparuit. Narrant hec sorores in auribus sancte Monenne, que contigerant, conquereutes. Quibus illa dixit: “Fidem in Christum habete et mentem estote secure. Sub cuius etiam potestate vivunt et bestie, potest inter luporum dentes sanum custodire vitulum, qui quondam Daniele prophetam eripuit de ore leonum. Propter hoc enim lupi vitulum rapuerunt, ut mirabilius intactum reddant, et crastino ad vos, Deo volente sanum reducant.” Ita facto mane, videntibus omnibus lupi reduxerunt eundem vitulum, a se pridie raptum, sanum et invulneratum, quasi de pascuis alibi non exivisset. Quis nesciat, quod per orationes sancte Monenne, inter rapaces bestias incolumis servatus est vitulus, non quia cura Domino maxime est de pecoribus, sed quia sanctos suos vult in magnis ita et in minimis magnificare, ut numquam cessant illum diligere, quem credunt omnia, quecumque vult, posse facere.

De petra in sale conversa.

11. Quodam casu temporis, pessimi homines latrocinando nonnunquam penetrantes, invenerunt non longe a monasterio venientem quamdam. Quibus interrogantibus unde venisset, vel quo exire vellet, tremebunda respondit: “Non de longe venio, et ad sanctam Monennam properare debeo.” Cui iterum iridentes dicunt: “Nos non sumus locupletes in ista terra, dic ad Monennam nobis ne sit irata, cui undique transmittitur adeo multa pecunia, nostram tamen oblatiunculam, quam nunc habemus, ad illam porta, quam credimus multo tempore posse perseverare, si secum potuerit fructum facere.” Apprehensoque uno lapillo de his, qui coram erant lapidibus, et qui ab illa posset portari, miseram abire permittunt, positoque in eius scapulis onere, contes-

tantur illam, alibi non de collo honus deponere, nisi presente sancte Monenne. Quo perveniens, et honore deposito coram sancta virgine, inveniunt inpositam ante durissimam petram, in naturam salis statim transmutatam. Quod enim increduli, subsannando virtutem Dei fecerant, virtus superna mirabiliter commutavit. Petra enim scandali erat et lapis offensionis,¹ virtutem Dei non credentibus, sed eorum duritia in naturam salis transmutatur, fidelibus quando virtus patefacta monstratur, que eorum animas in interitum et alias in vitam eternam ducit.

De pauperis cibario raptō et iterum reddito.

12. Fuit alia Christi famula, nomine Suil, non tam longe habitans a monasterio sancte Monenne. Cuius monasteriolum semper ibi consistit, ad quam alimonia cotidie imprimis a sancta portabantur Monenna. Accidit autem alio die, unam de sancte Monenne sororibus vetulam cibaria ad supradictam portantem, in via latrunculos incurrisse pessimos, raptisque ab ea per vim cibariis, dimiserunt illam exire vacuum. Revertens ad sanctam Monennam, narrant que acciderant. Cui respondisse fertur sancta Monenna: "Tui laboris et devotionis premium integrum tibi manet in celo, et a latronibus intactum. Sed et hoc, quod illi rapuerunt pessimi, potest Dominus servare, et ab eis intactum, quando vult, reddere." Post hec illi raptōres per desertum cum prediola, avia petentes, viam ignorare coeperunt, in illam terram, in qua peritissimi erant, nullamque viam invenire vel cognoscere poterant. Excecavit autem illos virtus divina, ideo non poterant agnoscere terrena. Tribus ergo, ut referunt, continuis diebus in silvis errantes, hostium, quos in illo confinio esse sciebant, sed putabant intra se fines intelligunt. Ergo licet sero, miseri divino nutu, pro culpa, quam commiserant se esse constrictos, confitentur invicem suum delictum, et promittunt ad sancte Monenne iudicium facere penitentiam, si Dominus eorum oculos aperuisset rectam cognoscere viam. Et in illa hora apertis eorum oculis, intelligunt se esse in loco proximo sororum Christi monasterio. Deinde venientes ad monasterium, primo reddunt que portaverunt ab eis intacta, iuxta prophetiam sancte Monenne. Subitaneus enim stupor incognite vie eorum mentes percussit, et adversariorum in unaquaque hora semper suspicatio, illos non permisit, Domino volente, etiam vel cupida manducare. Ergo agnoscentes culpam suam, eorum confitentur errorem, prostratisque in terram vultibus, promittunt se implere indicatam sibi penitentiam, acceptoque remedio vulnerum, in viam suam reversi sunt, promittentes atrocina post hec numquam facturos, etiamsi Dominus eisdem concederet longo tempore vivere.

De filia resuscitata.

13. Multa mirabilia preter hec, que per sanctam Monennam Dominus

¹ Cf. Isai. 8, 14.

operatus est, certissime etiam adfirmant, quod nuper pervenientem ad Christi fidem filiam, et subita infirmitate morte oppressam, facta longissima oratione sancte Monenne, Dominus vite reddidit. Et que erat mortua ad sepulturam ducta, per orationes sancte Moduenne suscitata, multis temporibus, ut referunt, postea permansit in vita. Ex ore Domini cotidie audivimus etiam que videntur hominibus incredibilia per sanctos suos esse facienda miracula. Quibus imprimis, euntibus ad predicationem iubet leprosos mundare, mortuos suscitare, demones eicere,¹ et cetera, que consequens lectio divini demonstrat verbi. Et iterum: "Qui credit in me, opera que ego facio faciet, et maiora horum faciet."² Licet in hoc testimonio intelligere quidam volunt, hoc spiritualiter per sanctos magis impleri posse, in his qui semel mundati vel resuscitati sic permanent, ut iterum numquam moriantur, sed sic vivant in vitam eternam.

De puero alio resuscitato.

14. Narrant etiam similiter hic mirabile per sancte Monenne Domini factum. Alium puerum, non credentem, sed denegantem, quod superius diximus, domum esse divinum, subita morte statim percussum, et per sancte Monenne preces vite iterum redditum restitutum.

De vitulo in domo Donech occiso et iterum vivo.

15. Narrant item et alius sancte Monenne miraculum factum in domo alicuius viri de vicinis, nomine Donech, contigisse miraculum, qui in eius adventu et aliorum bonorum secum comitantium, occidisse narrantur suum quem habebat vitulum. Non enim magnam habebat facultatem, sed in corde suo collocaverat abundantem caritatem. Et hoc comperto, quod fecit ille homo, sancta Monenna pollicita est illi, bene facienti Dominum in futuro retributurum, preparanti refectionem in adventu Christi hospitem. Hoc ergo confirmant ibi etiam presens factum inauditum signum, quia crastino die, eiusdem etatis et coloris cum sua matre inventus est vitulus, qualis et ille qui hospitibus fuerat pridie occisus, ut usque hodie affirmant et unum et eundem esse vitulum, quem et pridie occisum et crastino cum matre vivum inventum. Talis etiam virtus divulgatur per sanctam Monennam. Quod autem incredibile est, Deo volente, vel consumpta redintegrante, volens in omnibus suam virtutem ostendere, aut animal similitum qualicumque materia facere, aut aliunde, qui omnia ex nichilo fecit esse, et cunctorum hominum corpora, qualicumque morte consumpta, reparabit in resurrectione.

De vasculo parvo benedicto cum cerevisia in domo eiusdem Donehe.

16. Alia vice supradictus homo, apud quem factum est, quod de vitulo enarravimus, invenit in alio agello suo sanctam Monennam cum puellis suis

¹ Matth. 10, 8.

² Evang. Joannis, 14, 12.

Athea et Ede et Osid, in die requies. Narrant ergo certissime de sancta Monenna, postquam de peregrinatione Roma revertens, in terram venerat sue cognationis sancte, sexum virilem numquam intueri. Sed quando necessitas proficiscendi alibi cogebat infirmos visitare, aut vinctos precibus sive muneribus solvere, vel captivos redimere, illam affirmant in nocte procedere, si autem necessitas cogeret, facie operata pallio, homines contra ire vel appellare, semper volens iunioribus exemplum relinquere, ne per fenestras ullatenus sinerent mortem ad animam intrare.¹ Solebat enim, ut predixi, plus in nocte in illa terra ambulare, ne humanis se in die comisceret aspectibus, et super veniente sole, si non esset domus apta in propinquo ad manendum, etiam sub quodam umbraculo in alio secreto loco, vel in papilione, ab estu vel pluvia defendente, manebat. Rogavit ergo illam benedictus homo, diligentissime per Deum contestans, ut ad domunculam suam, quam habebat remotam, secum venirent, affirmans in possessione sua nihil esse, quod servos Christi impediret ad se venire. Post nonnulla, impetrata petitione, illo precedente, sequuntur eum ad domum suam, lavatisque pedibus Christi virginum pio obsequio, et mensa apposita coenula ministratur. Potus autem de cervisia miscitur. Finitis² iis in domum et omnem supellectilem hospitis benedixit, hoc etiam, ut fertur, dicens: "Monstrate mihi, inquit, etiam, vasculum cervisarium, de quo attulistis nobis potum, ut et ipsum diligentius benedicamus." Quo coram apposito, modicum, quod intus remansit, diligenter benedixit. Et in huius virtute benedictionis, parum, quod, in vasculo erat, usque ad summum vasculi labrum creverat. Dixit iterum ad hospitem: "Si aliquos bonos homines, quoscumque volueris, invitaveris, potum eis sufficienter de isto vasculo, si credideris, habebis. Modicam substantiam adhuc habuisti, sed nunc multiplicare Dominus vult tibi bona, et tuis post te heredibus, eo quod semper etiam supra facultatem fuisti letus in recipiendis Christi hospitibus. Multi enim, ut Apostolus ait, per hec placuerunt Deo, angelis receptis hospitio."³ Post sancte Monenne inde degressus, ille supradictus homo Bar regem, cui pertinebat, secus se pretereuntem accersivit dicens: "Veni domine mi ad domunculam servi tui, iam enim prandium, ut habui, qualecumque paravi." Cui rex respondisse fertur: "Multi sumus, ut vides, et habemus alicubi paratam cenam." Dixit iterum homo: "Nolo vos impedire ad preparata exire, sed prius mecum exhibitis etiam paululum gustare." Quid plura? Rex cum omni multitudine veniens ad domum eius, apposito prius prandio, biberunt omni illo die et nocte, de illo tantum supradicto vasculo, potum a sancta Monenna benedictum. Sequenti etiam die et nocte similiter biberunt. Et quantum de cervisia, ut referunt, pincerna hauriebat, tantum interius benedictio redundabat. Hoc omnes cognito, valde mirati sunt, magnificantes sancte Monenne virtutem in tali facto, scientes quod multa mirabilia

¹ Cf. Jerem. 9, 21.² Finitis] sic Boll., finiteriis cod.³ Hebr. 13, 2.

preter hec perfecit, largiente Domino. Cotidie videtur impleri quod Scriptura ait: "Benedictione iustorum exaltabitur civitas."¹ Et iterum: "Benedictio Domini divites facit."² Ille supradictus homo post sancte Monenne benedictionem, semper melius et melius habuit, et sua generatio in populo postea multo tempore primatum obtinuit, eo quod sancte Monenne benedictionem recipere promeruit.

INCIPIIT LIBELLUS SECUNDUS.³

De aqua in vinum conversa.

Ab episcopo veniens ad sanctam Brigidam.

De duodecim vestibibus sancta Monenna a Domino donatis.

A sancta Brigida vadens habitavit in Airhsconis apud episcopum Ibor, et de cisterna aqua repleta.

De prophetia sancte Monenne, et de puella sibi ab episcopo commendata.

De egressione sancte Monenne de Airdsconis, et de fluvio se elevato.

De vasculo argenteo in fluvium transmissio a Brigida ad sanctam Monennam.

De peregrinatione eiusdem Rome.

De puella tribus diebus aqua submersa et postea per sanctam Monennam vite redita.

Vitulum a lupis rapto et iterum reddito.

De petra in sale conversa.

De pauperis cibario rapto et iterum reddito.

De filia resuscitata.

De puero alio resuscitato.

De vitulo in domo Donehc occiso et iterum vivo.

De vasculo parvo benedicto cum cerevisia in domo eiusdem Donehc.

INCIPIIT IN CHRISTO LIBELLUS TERCIVS DE SANCTE MONENNE VIRTUTIBUS.

De rigore vite eius et dura abstinencia.

De vasis preparatis inedia cogeretur et a Deo repletis.

De peregrinatione sancte Monenne Rome iterum.

De ampula vitrea reperta.

Quod sancta Monenna angelos non venisse conquirens oraciones suas impediri sensit fichonum causa neophite.

¹ Prov. 11, 11.

² Prov. 10, 22.

³ This heading, with the list of chapters which follows here, ought to have been inserted by the scribe at fol. 20r^o, before the beginning of Book ii (p. 217, supra). I have, however, thought it well to follow the order of the ms.

Quod vidit Brig supradicta duos, ut sibi videbatur, ciconos, id est angelos, de domuncula sancte Monenne egredi.

De professione Lazar in Anglia.

De novissima peregrinatione sancte Monenne Rome euntis per Scottiam.

Quod Conagal rex, filius Conail, et qui convenerant barones misit ad illam de die mortis debito in futurum differendo.

De ostensione sancte Monenne post obitus sui diem tertium ad Taunatim.

De translatione sancte Monenne.

De columpna ab angelis elevata in tempore Derlaisre.

De aqua in cerevisiam motata.

De muti lingua per sancta Monenna soluta.¹

INCIPIIT IN CHRISTO LIBELLUS TERCIVS DE SANCTE MONENNE VIRTUTIBUS.

De rigore vite eius et dura abstinentia.

1. Multis itaque annis sancta Monenna iuxta predictum montem cum suis virginibus, constructo monasterio, sanctam peregit militiam. Quantum vero se in vigiliis et orationibus incessabiliter cum multis etiam laboribus corpusculum afflixerat, quantum ieiuniis creberrimis et lectionis in terrea adsiduitate nimia carnem attenuans maceravit, qualibus spirit[al]ibus preliis contra demones desudaverat, vel quod et quales creberrimas ab inimico pertulerit insidias, quantis miraculorum coruscationibus effulserat, nullus hominum ad integrum numerare potuit. Omnia enim ab hominum notitia, in quantum potuit, celaverat, preterquam manifestari hominibus necessitas certa cogebat. Ita namque priorum heremitarum et anachoritarum vestigia secuta est, ut etiam propriis pedibus in sarculo terram hararet, et seminata postea semetipsa, in quantum sustinere poterat, exercebat. Viriliter enim animum et sanctum flagrans desiderium et in desertis erat consuetudo habitare locis, maxime iuxta montes, et supra nudam petram nudis membris in vigiliis et orationibus pernoctare, vel salterium in aqua usque ad scapulas decantare, et virilem animum gestabat in femineo sexu, et pro laneis vel lineis vestibus, quasi quedam filia Helie et Ioannis Baptiste discipula, utebatur. Sarculus itaque eius et fossorius, in quibus operabatur in suo monasterio, pro hibernis ossibus carius usque hodie custodiuntur. Pelliciam autem illius et melotem, ibi conservata, et olosiricis merito multo pretiosiora, illic similiter reposita vidimus, pectinamque eius ligneam, qua capud pectinabat semel, ut refertur, in anno, id est in coena Domini, vel quando summa necessitas infirmitatis cogebat, honorifice conservantes secum habent, merito magis pretiosam quam si de auro fuisse facta. Quantum autem semetipsam humilians propter Christum deformaverat, tantum illam Dominus gratia virtutum exaltavit. Progressu namque temporis

¹ This chapter does not occur in the ms. The incident is not related in any of the hitherto printed lives of St. Monenna.

coeperunt ab omnibus in circuitu visitari nationibus, et honoribus etiam multis virgines Christi nobilissime. Etiam regine audita sancte Monenne, deposito regali fastigio, ad illam cotidie veniebant, suppliciter in terram prostrate, et deprecabantur ut eius iussu, si esset possibile, vel etiam colloquio ditarentur. Cotidie crescebat numerus virginum Christi, et non solum de propinquis, sed et de longinquis regionibus, elemosine multe cotidie mittebantur, sive in iumentis et pecoribus, sive in ciborum et vestimentorum habundantia, iuxta illarum terrarum consuetudinem, que omnia expendebat sancta virgo in pauperum et peregrinorum, viduarum et pupillorum necessitates, vix relinquens que infirmis prime et extreme etatis solatio forent.

De vasis preparatis inedia cogente et a Domino repletis.

2. Alio tempore, inedia perstante, sorores sancte prope ad mortem ducte sunt. Sed de sua commoditate quicquam dicere non audebant nec volebant. Sancta autem Monenna in tali etiam virtute pre omni primatum tenuit. Nisi enim, quod natura humana non sustinet, pene desiderio carebat, ciboque semper fruebatur, dulci colloquio Christi. Audet ergo, ut refertur, homo Dei perveniens ad sanctam Monennam dicere: "Cur sorores Christi, moriuntur te presente, inedia confecte? Quia si volueris, potes, Deo adiuvante illas citius sublevare. Multum enim melius est, ut per te possint vivere, que Christo omni vite tempore deserviunt cotidie." Quid plura? Quasi rubore superfulsa, iussit a sororibus vascula parari plurima et omnia in apto reponi loco, benedicens singulas, Christum oravit. Sequentique post hec nocte, oratorium ingressa, vigiliis preces Domino fudit, confidens in eum, qui dixit: "Petite et dabitur vobis,"¹ et reliqua. Ut qui toto mundo sua dona sine cessatione preparat, etiam suis privatis ancillis, que inde tantam iactaverant curam, alimenta tribueret. Mirum dictu, crastino subsequenti omnia vascula ut refertur, inventa sunt plena, que in vespere precedente dimissa sunt vacua. Videmus nunc Spiritus Sancti dona sine personarum acceptione tribui, sed non sine meritorum gratia commerui. Qui enim in Heliseo, quondam propheta maximo, operatus est, per Benedictum quemdam monachum similia fecit, cuius vita et virtutes a sancto Gregorio papa describuntur.² Nunc etiam per suam famulam Monennam, licet in extremis terrarum finibus sitam, facere non dedignatur, ut a solis ortu usque ad occasum suum laudabile nomen magnificetur.³ In Christo enim neque masculus neque femina, sed omnia in omnibus Christus.⁴

De peregrinatione sancte Monenne Rome iterum.

3. Post hec vero coepto itinere, Christo comite, sancte virgines trans mare in Scotiam, ad sanctum Andream, et iterum transfretaverunt in Britanniam

¹ Matth. 7, 7.

² The life of St. Benedict occupies the entire second book of the Dialogues of St. Gregory the Great (ap. Migne, Patrologia Latina, 66, cols. 125-204).

³ Psal. 112, 3.

⁴ Galat. 3, 28.

et edificaverunt ecclesiam in honore sancti Michaelis Archangeli in cacumine montis, qui modo vocatur Edeneburd. Enim erant quinque virgines, quarum ista sunt nomina, sanctissima abbatissa Monenna, Athea et Ede, Osid et Lazar; et habitaverunt ibi quinque annis. Et inde profecte sunt petentes limina sanctorum Apostolorum Petri scilicet et Pauli atque Andree, ut horum precibus adiute, regnum celorum valerent ascendere. Cum autem venissent ad fluvium qui dicitur Trente, qui decurrit iuxta Montem Calvum, qui Anglico sermone dicitur Calvechif, et edificaverunt ibi ecclesiam, qui locus Deo consecratus et sancte Andree, vocatur Andreseie, quia est parva insula et tunc erat deserta. Et habitaverunt in ea sancta Monenna, Lazar, et Athea septem annis; Ede vero et Osid in priore loco in Arderne supradicta silva. Et postquam Rome reversa sunt, ex altera parte aque edificaverunt ecclesiam in honore sancti Petri et Pauli ad radicem Montis Calvi. Et fecit Deus per illas multa miracula iuxta predictum fluvium. Sed quia tantum favorem populi sancta Monenna adepta est, noluit tunc ibi manere, et dixit sororibus suis: "Visitare volo, Deo permittente, sorores meas in Hibernia." Responderunt virgines cum fletu dicentes: "Ibimus et nos tecum." Que ait: "Non fiat sic, sed cum gratia Dei manete hic et ossa mea cum ossibus vestris Deo volente, cum gaudio expectate." Et dixerunt: "Si ita erit, magnum donum dedisti nobis." Et ait sancta Monenna: "Quadraginta diebus et noctibus manete mecum hic, ut faciamus orationem, et Dominus Iesus Christus perficiat, quod prediximus, et fiat eius voluntas." Cumque completa esset oratio virginum, apparuit eis angelus Domini et dixit: "Fiat vobis sicut petistis." Et postquam benedixit eis abbatissa perrexit ad Hiberniam. Athea vero mansit in Andreseia, sicut preceperat ei sancta Mo[nenna]. Erat enim cognata abbatissa. Propterea postulaverunt ut remaneret cum illis. Adhuc autem gentilitas et maximus tenebatur error per totam Anglicam terram. Sanctissima omnipotentis Dei virgo Monenna multas in Dei nomine edificavit ecclesias, quasdas in Hibernia, quarum ista sunt nomina; id est Focharde, deinde Cehllescleve, et post Cheneglas, et edificavit ecclesiam unam in Surde, et alteram in Ahrmach, nec non et Mitha, et multas alias, quarum nomina hic non sunt scripta. Hec autem sancta virgo vixit ac floruit virtutibus divinis ac miraculis, et fuit in tempore Celestini pape, qui sanctum Patricium ad Hibernenses gentes, sub caligine peccatorum et ignorantie positas, misit. Sed hec interim. In Anglica vero terra quasdam constituit ecclesias, quia in tempore illo, sicut dixi, maximis gentilitatis tenebris tenebantur. In Arderne vero, maxima et longissima silva, tres construxit ecclesias. Quarta autem in quadam insula, posita in fluvio supradicto Trenti, qui iuxta Montem decurrit Calvi,

De ampula vitrea reperta.

4. Unus de poetis Scotorum preclarissimus, nomine Brenden, vir ab infantia oculis orbis, sed in arthe poetica inter omnes erat precipuus, venit ad quemdam fluvium nomine Berbam. Et ille in navicula transiens, cecidit de suo sinu ampulla vitrea, que erat de vino plena, in profundum aque. Quam diu querentes numquam invenire potuerunt, et omni spe inveniendi ablata, dixit postea in suo, quod per verbum canebat, carminiculo: "Si ista ampulla nunc fuerit inventa, sancte Monenne sine dubio erit donanda, ut habeat illa secum in altaris ministerio, quod suum meritum monstrabit de profundo." Hec canens in sua lingua, unus prospiciens videt vasculum sanum et integrum iuxta se in aqua positum, quod asumens, foris produxit de aqua et ad sanctam Monennam postea transmisit, quod invocatum nomen eius Deus monstravit.

Quod sancta Monenna angelos non venisse conquirens orationes suas impediri sensit fihonum causa neophite.

5. Angelos Domini cum sancta Monenna colloctiones habere frequenter adsiduas non dubium est, et die nocteque ab illa numquam defuisse, ex quo monasterio collocaverat usque ad mortis sue diem, exceptis tribus, ut alii affirmant, noctibus, alii una nocte, qui ab initio semper sibi traditum adfirmant, et quid traditum causae prestitit sequens contextus verbi monstrabit. Alia nocte sorores oratorium ingresse ad matutinas ibi peragendas vigiliis, finitisque aliquando orationibus, signo pulsato, silentio dixit sancta Monenna sororibus: "Puelle benedicte Domini, non debemus festinando negligere, quod in ista nocte video vobis evenire. Debemus enim nostras, in quantum possumus, orationes ad Christum sursum erigere. Et nunc ultra oratorii culmen non possunt ascendendo transire. Debemus hac hora, in quantum possumus, omnes nostras conscientias mundando investigare. Sanctos enim hospites, qui nos visitare soliti erant, multo miramur solito tempore non venire. Si namque nostra delicta qualiacumque non fuissent, sine dubio more solito semper advenirent." His auditis, omnes ancelle Domini ceciderunt in facies suas, timore in eius verbo perterrite, plus credebant verbo abbatisse, quamvis sciebant in suis conscientiis nichil peccare, sicut et Apostolis quondam Domino Christo dicente: "Quia unus vestrum me tradet,"¹ respondisse leguntur singuli dicentes: "Numquid ego sum, Domine?"² Quod enim in corde suo unusquisque non habuit, supra se scire Dominum vere putavit. Responditque una de penitentibus, que nuper de seculo venerat, dicens: "Mea culpa sine dubio hec vobis feci. Nunc enim recordor, quod penitentiam meam promittens, oblita sum duos sotulares

¹ Matth. 26, 21.

² Matth. 26, 22.

confiteri, quos ab alio seculari viro, mihi illicite ante copulato, adportavi, et illos in ista nocte sub pedibus propter frigus habui." Dixit sancta Monenna: "Melius ut illi subtulares imponantur in profundissimum bramum, pro quibus nunc absentiam sentimus angelorum." Vocata itaque una ex sororibus Brignam et aliis cum ea ex sororibus, dixit eis: "Ite et illos subtulares in aliquo profundo abscondite, ubi nemo illos possit invenire." Illis exeuntibus iussa complere, quod restabat vigiliarum rite peragunt. Dixitque sancta Monenna: "Deo omnipotenti gratias debemus ex toto corde agere, quod orationes nostre ut ante ad superna nunc aliquid possint ascendere, et nostri obtati hospites non timeant ad nos venire, reiecta materia Dei offense." Nunc aperte potest intelligi quantum se mundaverat ab omni macula principalis peccati, que orationem suam senserat his minimis impediri. Non sineret maiora delicta succrescere, que sic voluit sine ulla mora in tantum etiam minima purgare.

Quod vidit Brig duos cervos, id est angelos, de domuncula sancte Monenne egredi.

6. Reverse sorores, impleto precepto, pulsato oratorii hostio, vident omnia esse in silentio. Dixitque Brignam ad sorores, que secum ierant: "Ite dormitorium ingredienti aliquantulum pausate antequam luceat mane." Illis intransibus, revertitur ad tegorium sancte Monenne, in quo, cubiculo diligenter clauso, solebat diutius in oratione persistere super nudam petram cum angelis Dei mutuis conlocutionibus familiariter sermocinari, sicut amicus cum amico loquitur. Adpropinquansque eminus intuetur duos, ut sibi videbatur, cernos, de domuncula, in qua sancta Monenna requiescebat, in celum volare. Quos diligentius primo intuens, mirari coepit, et alius esse sciens quam forma monstrabat, non audebat, diutius aspicere, sed cito in terram corruens coepit Dominum instantius orare, timens ne periret percussa stupore visionis angelice. Tandem ergo tremebunda levat se de terra et appropinquans hostiolo coepit leniter pulsare. Audito in domuncula pulsantis motu dixit: "Ego sum ancilla tua, quam misisti, et fecimus que nobis, ut putamus, iussa sunt. Sed nunc timore concussa et omnibus tremulatis membris, vix spiritum cohibeo meum." Cui sancta Monenna clementer respondit: "Signa diligenter tuum cor, forsitan bestiarum vel demonum horrorem invenistis, que omnia in desertis solent accidere, et sexum femineum potest modicum commovere." At illa dixit, aliam esse causam concusse mentis et non de horrore procedere rei corporalis, "sed hec et hec a me visa sunt, et non potui nec volui te celare." Cui dixit sancta Monenna: "Nunc credo quod te Dominus bonis omnibus non privabit, quando secreta sua, que ab aliis celantur tibi revelavit, non privabit enim bonis qui ambulant in innocentia cordis sui.¹ Et nunc tempus est, ut in

¹ Psal. 83, 13.

tua terra propria habites aliis proficias. Ad hoc enim te Dominus servavit, ut per te edificentur deserta et inveniantur perdita massa, qua inventa, Christo et angelis fiat magna letitia. Nunc autem scias, quod visu oculorum, quibus nunc vides, post talem visionem carebis, meliores oculos habens, quibus paradysum videas, et similis angelis, quos vidisti in splendore fulgebis firmamenti. Sed ante mortem meam de tali visione nulli dicas. Nunc autem festinabis, ut potueris, ad terram tuam, sciens quod pergentibus semper de nostris, inter me et te, sive in vita sive post mortem nostram numquam accedet malum vel aliquid contrarium.” Quod verissimum esse usque hodie probatur, periculosa semper et ardua ambulatibus inter illa duo monasteria, numquam audivimus accidisse quicquid mali. Post hec illa festinans ad terram nativitatē suae, quae a monasterio sancte Monenne unius diei itinere disiungitur, invento ibi apto loco, usque ad diem mortis suae orbata oculis corporis, sic permansit, ut futurum sancta Monenna predixit.

De profectioe Lazar in Anglia.

7. Habuit sancta Monenna secum unam de puellis nomine Lassar, quam supra memoravimus virginem Christi perfectam, sicut postea probavit eventus, quam sancta abbatissa pre maiora volens videns in ea sanctissime vite industriam, dixit ad illam: “Vade propter Christum in peregrinationem in alienam terram, quam diligo, trans mare in Britanniam, et ego veniam illuc, Deo volente, propter Dominum. Perge ad locum qui vocatur Andresie, in quo cupimus suscipere maxime precepta discipline.” Surrexit illa complere, nihil contra dicens indubitata fide. In illo itaque itinere hoc mirabile contigit, quod obedientie sancte Monenne meritum promeruit, quia sic omnia, quae sibi erant necessaria, in itinere semper preparata invenit, ut de sui itineris commoditate, quam propter Christum et obedientiam suscepit, nihil defuit, quod raro contingit his, qui non solum per peruersa terrarum pericula, sed etiam per fluctivaga maria transeunt. Ad mare autem pervenientes, ubi transitus de Scotia in Britannia est, navem paratam invenerunt in portu, quae illas trans mare perduxit ad monasterium destinatum. Iuxta quod in hospitio permanens multo tempore illa predicta puella postea iterum exivit Romam.

De novissima peregrinatione sancte Monenne Rome euntis per Soctiam.

8. Cum vero esset sancta Monenna centorum et decem annorum coepit ire Romam novissima vice. Duabus enim vicibus ante ad predictam perrexit urbem. Pervenerat etiam in Albania, id est in Scotiam, in qua edificaverat ecclesias in Christi nomine, quarum hec sunt nomina. Una est Chilnecase in

Galuaeie, altera vero in cacumine montis, qui appellatur Dundeuene, quia sic semper solebat, sicut prediximus, ut supra nudam petram nudis membris in noctibus oraret Deum, qui semper orandus est, sicut Scriptura ait: "Orate sine intermissione,"¹ et reliqua. Tertia autem in alio montis Dunbreten. Quarta in castello quod dicitur Strivelin. Quinta vero Dunedene, qui Anglica lingua dicta Edeneburg. Sexta enim mons Dunpeleder, et illic transfretavit mare in Albaniam ad sanctum Andream. Post hec vero exiit ad Aleethe, ubi modo est optima ecclesia, quam Lonfortin edificavit cum quodam fonte sanctissimo, et mansit illuc aliquanto tempore, et multum dilexit illum locum, in quo in finem vite sue, ut affirmant, Domino volente, emisit spiritum.

Quod Conagal rex, filius Conail, et qui convenerant barones misit ad illam de die mortis debito in futurum differendo.

9. Cum autem agnovisset sancta Monenna, Spiritu Sancto revelante, quod exitus vite appropinquasset, tunc misit nuntium in Arderne ad sorores Athea Osid et Eda, ut venirent ad eam in locum, qui vocatur Lonfortin in Scotia. Et venerunt et manserunt cum illa aliquantis diebus. Et appropinquante novissimo die et audita infirmitate eius in populo, maximum contulit omnibus luctum. Veneruntque ad illam visitandam Conagal, qui erat rex Scotie in illo tempore, et Rotheri et Cobo et Bolla et Choilli et omnes maiores natu populi cum cetera multitudine usque ad propinquantes monasterii loca. Miserunt itaque episcopum Ronam, fratrem Monenne, ad illam ponentes verba hec in ore eius: "Obsecramus te propter consanguinitatem nostram," nam et ipse rex matrem habuit Conalneam, "et germanitatem, quam habemus, et in carne et in Deo, ut etiam uno anno nobiscum maneat, et quasi orphanos nos in isto anno non derelinquas. Credimus enim et scimus quia quecumque Dominum rogaveris sine dubio ab illo impetrabis. Nos autem omnes, quancumque hic sumus, et omnis populus similiter nobiscum demandat istam petitionem prestes, et quicumque de nobis principes, vel qualemcumque principatum tenentes, donabimus singuli ancillam Domino pro tua vita, et omnis vir de toto populo, qui potest armatus incedere, voluntario animo donabit vaccam etatis integre, et de ista pecunia simul in unum congregata, facies quodcumque tibi placeat." Quibus illa per episcopum remandat hec dicens: "Benedicti vos a Domino sitis, qui dignitate deposita ad me infirmam visitandam venistis. Si pridie vel nudius tertius venissetis, forsitan Dominus sua pietate concedisset ut vestra petitio prevaleret. Hodie non possum vestre petitioni acquiescere, quia venerunt ad me hospites venerabiles valde, qui nostros sermones audiunt, qui missi sunt a Domino animam meam recipere secum, Petrum et Paulum dico, quos video habere secum lintheamen

¹ i Thess. 5, 17.

album de auro, ut mihi videtur, mirabiliter ornatum, et cum illis me oportet exire ad Dominum meum, qui misit illos, Iesum Christum. Donet autem Dominus vestro adventui mercedem, et quod voluistis donare voluntarie pro mea vita, unusquisque donet hoc ad Dominum pro sua anima propria. Benedictionem meam, quam postulastis, sine dubio recipietis. Benedicti enim vos a Domino, qui fecit celum et terram, cum uxoribus et liberis, filiabus et filiis, et omnibus que ad vos pertinent, sitis in omnibus benedixione Dei ditati. Pelliceam meam et melotem et cetera mea utensilia pro thessauris vobiscum tantum dimitto. Reliquie mee cum baculo meo in aliam terram apportentur. Que si vobiscum habueritis, contra inimicos pergentes, qui veniunt vestros depopulare fines, victoriam per hec habere Dominus vobis promittit. Extra vero terminos terre vestre alias gentes adire bellando non debetis, sed si ille gentes voluerint vestros devastare terminos et ibi pugnare contra illos necessitas coget, semper vobis victoria prospere subveniet. Alias autem gentes adire extra fines terre vestre, nisi maiore potestate cogente, vos non oportet, ne forte ira Domini super vos veniat. De mea autem absentia nolite esse tristes. Credo enim sine dubio non minus posse impetrare a Domino de his que vobis proficiant, si ad illum exiero, quam quando fui vobiscum in seculo." Hec et his similia diligenter eis demandans per episcopum, vale dixit singulis, nominibus suis, qui hec audientes per renuntiantem episcopum, proiectis armis, omnes fletu maximo planxerunt pro eius absentia, quam sciebant orationibus suis adiuvari posse per omnia. Post hec, consolatione suscepta, et ab episcopo confortati, accepta benedictione sancte Monenne, reverse sunt ad edes suas. Ergo eadem die, ante dispositis omnibus, in futurum suo monasterio pertinentibus, et predictis per spiritum que temporibus futuris per ordinem postea evenerunt, cum his vero hospitibus, qui ei in obviam processerant, die tertio Nonas Iulii perrexit ad Christum, septimo die a natali Petri et Pauli Apostolorum, cum quibus exiit ad regnum celorum, regnatura cum Christo in secula seculorum. Amen.

De ostensione sancte Monenne post obitus sui diem tertium ad
Thanatim.

10. Post tertium obitus sui diem sancta Monenna ostendit se corporali visu alii de sororibus nomine Taunat, venienti de sororum dormitorio post completorium, nescio qua causa cogente, viditque sanctam Monennam iuxta crucem foris in proximo sitam in oratione stare. Qua agnita, ad pedes eius corruens, dixit: "Domina, quid me iubes facere?" Cui illa respondit: "Introiens domum, ad cunctas dices sorores, ut magis in tali tempore habeant sanctum silentium et ne earum sermones sonare audiantur foras extra domum.

Quid tam cito obliviscuntur statute regule, cuius terminos non licet ullatenus transgredi? Non debetis, filie mee, negligere etiam modica, ne similiter neglegantur et maiora. Tu ergo vadens, iter tuum prepara, quia mecum exibis transacta septimana." At illa gaudens in tali sponsione deduxit eam aliquatenus usque ad modicum, ut dicunt, fontanum in septemtrionali castelli parte positum. Reversa ergo Tannat domum nuntiavit hec sororibus, que sancta demandaverat Monenna. His auditis, timore perterrita, cuncte in terram prostrate sunt, gaudentes simul et trementes de manifestatione tante visionis. Completis autem septem diebus, ut predictum est, Taunat omnibus valedixit sororibus, lacrymantibusque singulis de eius absentia, simul gaudentes de itineris duce, intravit, ut adfirmant, suum cubiculum. Et ibi pedes recolligens, eius anima cum sancta Monenna migravit ad Dominum.

De translatione sancte Monenne in Anglicam terram.

11. Post dormitionem vero sancte Monenne, turba multa que convenerat de Hibernia, Scotia, et de Anglia ad locum ubi fuit defuncta, et propter corpus eius prelium voluerunt facere, quis tolleret. Venit etiam archiepiscopus Columpille pacem facere inter illos. Dixerunt Hibernenses: "Cognata nostra est et de terra nostra nata, et ideo volumus adducere corpus ad propriam patriam." Scottici dixerunt: "Et de genere nostro est et ad nos venit, et finem vite sue nobiscum fecit, et debet nobiscum manere." Dixit vero Athea et qui cum ea erant: "Pro caritate Dei, Columchille audi nos. Preterierunt iam¹ annis, quod dixit nobis sanctissima virgo, "Ossa mea cum ossibus vestris² erunt, Deo volente."³ Et nos credimus et speramus, quod non potest aliud fieri cum voluntate Dei. Quia illa causa huc venimus." Et respondit sanctus Columchille et dixit omnibus: "Dabo vobis rectum consilium. Ieiunamus hodie et faciamus orationem ad Deum, ut nobis det consilium bonum et faciat pacem inter vos." Et fecerunt sic. Mane autem facto, dixit sanctus Columcille episcopus: "Eligite ex vobis octo homines, quatuor de Scotia, et de Hibernia duos, et alios duos de Anglia. Et illi de Scotia accipiant feretrum in occidentali parte, et alii quatuor in orientali parte, et Dominus dividat inter vos, quorum sit." Et sic factum est ut Scotigene exirent cum integro feretro, et corpus illius super illud, sicut eis videbatur, ad ecclesiam, que vocatur Aleecht, cum festinatione. Hibernenses vero et Anglici, exierunt cum Athea et venerunt illa die cum integro feretro et corpus super illud integrum iuxta castellum quid dicitur Strivelin, ad ecclesiam que vocatur Eclées. Et postea adduxerunt corpus eius de loco ad locum, usque dum venientes ad predictum locum, quam sibi elegit in vita.

¹ There is a blank space in the ms. here.

² Another blank space in the ms.

³ Cf. Liber iii, cap. 3, p. 230, supra.

Nam et baculus suus cum ea illic posita est. Pellicia vero eius et melotes et cetera utensilia pro thesauris in Hiberniam ducte sunt ad ecclesiam que dicitur Chellescleve.

De columpna ab angelis elevata in tempore Derlaisre.

12. Post sancte Monenne dormitionem, sicut illa constituerat, Bia, filia Ailella fuit secunda abbatissa. Tertia Dognidui, filia Mothai, filii Lilac. Quarta Derlaisre, filia Daisremi, filii Buissidi, que monasterio puellarum prefulsit quinquaginta annis. In cuius tempore contigit in omni Scotia famosum et tam grande miraculum. Ecclesie in monasterio sancte Monenne cum supradicta abbatissa construuntur tabulis dedolatis iuxta morem Scotticarum gentium, eo quod macerias Scotti non solent facere, nec factas habere. Tota ergo ecclesia pene ad integram constructa, iterum artifices et lignorum cesores vadunt ad silvas propinquas arbores secare, ad ea que deerant domui perficienda. Inventisque sufficienter apparatus aptaverunt longiorem arborem et grossiorem querunt, qui in summo culmine ambarum sub se et in se summitatem contineret parietum, quam latine spinatam vocamus. Itaque diu quesita illa spinata columna et non inventa, tandem in arduo et satis maximis petris circumvallato loco inveniunt arborem ad opus aptam, securibusque secata dimissis omnibus ramis et radicibus talliatam. Putabant enim in primis aliquo modo petrocneas¹ inde attrahere posse. Sed movere vel modicum spatium nulla machina hominum vel fortitudo boum propter loci difficillimum situm. Domum artifices cum operariis redeunt, et hec que contigerant sancte Derlaisre dicunt. Quibus illa dixit: "Sancta Monenna vivit in celo, in cuius honore domus edificatur in terra, illa potest vos adiuvere." Itaque sic factum est, deficiente inde machina humana subsequenti nocte aderat virtus divina. Nam supradictam spinatam angeli sine dubio a Domino missi transportaverunt ad locum planum, ubi adiri potuit sine ulla iniuria hominum et iumentorum. Venientes die crastino artifices super via non longe a monasterio posita invenerunt columnam, quam crediderunt numquam adiri posse per magnam et difficillimam silvam. Et hoc miraculo diffamato, omnes qui audierant glorificaverunt Deum, dicentes se alibi non audisse plus factum mirabile, quam quod fecit Dominus per meritum sancte Monenne. Explostantes autem otiose artifices si deprehenderent maxime colonne aliquod vestigium, videbantur ab eis in summitate arborum fracti ramusculi, ut sibi videbantur, quasi a columna tacti. Inde suspicabantur per aerem columpnam esse ab angelis subvectam. Et nunc illa domo renovata, illa supradicta spinata in reliquiis reputatur.

¹ petrocneas] sic cod. pro per trocleas.

De aqua in cerevisiam motata.

13. Alia vice in tempore sancte Derlaisre, sanctus episcopus nomine Finbar, cognomento Vinnianus, ad monasterium sancte Monenne direxit iter, et nullo nuntio ante se misso, descendere videtur de aliquo non tam longe monticulo. Quo viso et agnito, dixit sancta Derlaisre puella que sibi ministrabat: "Haurite nunc festinanter aquam de sancte Monenne fontano, et implete cupas, que in domo sunt aqua, in quibus videtur aliquid fermenti remansisse." Completisque vasis usque ad summum, et aliis egredientibus domum, singula benedixit vasa, quibus in virtute benedictionis ferventibus, dixit ad puellam sibi pre ceteris fidam: "Proba qualiter est quod in vasis fervet." Que iussa complens dixit: "Perfectissima cervisia est in vasis et similem illi numquam gustavi." Cui dixit sancta Derlaisre: "Ante mortem meam nulli dicas de hoc, quod contigit, quia meritum sancte Monenne et episcopi hec fecerunt sancti. Sed ne ulla humana adulatio hoc mihi inputat, nolo ante mortem meam, ut alius preter te sciat." Veniente ergo episcopo et suis, initoque conuiuio, biberunt omnes talem ceruisiam tam perfectam, ut omnes contestarentur nullam alibi unquam inuenire similem. Tam leti effecti ut nisi episcopo prohibente pene omnes hebrii deuenirent.

14. Harum uirtutum lectorem simul et auditorem per Deum testor, ut pro me ualde misero Domini seruo Conchubrano, peccati sarcina oppresso, piis orationibus intercedant ad Dominum, ut quod impediante aduersario, uiribus meis implere de Dei preceptis non ualeo, ut debet, sororum mearum meritis pro me intercedentibus, ante mortem meam perficere possim, ut mortis uinculis absolutus per earum suffragia, Christo prestante, transire merear in sanctorum consortium celicularum, in mansionibus simul perfectorum cum Christo, qui regnat in secula seculorum. Amen.

APPENDIX.

A.

MS. Cotton Cleopatra, A. ii. fol. 1r^o-3v^o.¹

YMNUS SANCTE MONENNE VIRGINIS.

I.

Deum deorum dominum,
Autorem vite omnium,
Regem et sponsum uirginum
Sempiternum infinitum,
5 Inuocemus perualidum
Sancte Monenne meritum,
Ut nos ducat post obitum
In regni refrigerium.

II.

Audite sancta studia
10 Virginum Christi milia,
Sancte Monenne plurima
Sana summa salubria,
Quam perrestit industria,
Donante Christi. gratia,
15 Quam tu Christe perpetua
Collocasti in gloria.

III.

Benedicta Patricio,
Sub uirginali pallio
Consecra[ue]rat² Domino
20 Templum cordis hospitio,
Christo digna possessio
Salua viro perpetuo,
Quam [tu Christe perpetua
Collocasti in gloria].

IV.

25 Corde perfecta sobria,
Sponsa Deo dignissima,
Vestimenta pulcherrima
Habuit nuptialia,
Quibus induta regina
30 Regis stetit in dextera,
Quam [tu Christe perpetua
Collocasti in gloria].

V.

Donavit illi maximam
Deus virtutum gratiam,
35 Certam veram prophetiam,
Futurorum scientiam,
In omni cetu gloriam,
De adversis victoriam,
Quam tu Christe perpetua
40 [Collocasti in gloria].

VI.

Erat illi mirabile
De aqua vinum facere,
Petram in salem efficere,
Temptata filiis Sathane,
45 Semper ditata munere
Visionis angelice,
Quam tu Christe [perpetua
Collocasti in gloria].

¹ In the same hand as the Vita. The hymn is not written according to the metre, but in full lines as the page admits. The metre is marked by dots.

² Letters or words printed in square brackets are omitted in the MS.

VII.

- F**ertur Monenne vitulus
 50 Raptus a lupis protinus
 Eggit nocte miserrimus,
 Inter lupos fit pavidus,
 Illa orante scicius
 Sanus a bestiis redditur,
 55 Quam [tu Christe perpetua
 Collocasti in gloria].

VIII.

- G**loriosum miraculum
 Devulgatum per populum,
 Unum occidit vitulum
 60 Servis Dei convivium,
 Quem fecit Monenne meritum
 Vivum haberi iterum,
 Quam [tu Christe perpetua
 Collocasti in gloria].

IX.

- 65 **H**umilis erat animo,
 Excelsa tamen merito,
 Terram harabat sarculo,
 Heremitarum studio
 Virum gerens proposito
 70 In corpore femineo,
 Quam [tu Christe perpetua
 Collocasti in gloria].

X.

- I**eunii in rigore,
 In caritatis ardore,
 75 In omni bono labore,
 Propter Dominum proprie
 Sic vixit omni tempore
 Crucifixo iam corpore,
 Quam tu Christe perpetua
 80 [Collocasti in gloria].

XI.

- K**asta electa columba,
 Perfecta matri unita,
 Turtur et castissima,
 Voce sonante cognita,
 85 Vitis vera florigera,
 Christo Domino condigna,
 Quam tu [Christe perpetua
 Collocasti in gloria].

XII.

- L**ucerna erat lucida
 90 In templo Dei posita,
 Virgo Iesse florida
 Pulcra fortis et unica,
 Margarita pulcherrima
 Ornata regis placita,
 95 Quam [tu Christe perpetua
 Collocasti in gloria].

XIII.

- M**agnam construxit ecclesiam
 In desertis egreiam,
 In qua virtutem maximam
 100 Fecit laude dignissimam,
 Defunctam unam filiam
 Suscitavit emortuam,
 Quam [tu Christe perpetua
 Collocasti in gloria].

XIV.

- 105 **N**arrant idem de vasculo
 Mirum dictu argenteo
 Magno immisso fluvio
 Longo terrarum spatio,
 Quod Monenne nutu superno
 110 Transmissum est a Domino,
 Quam [tu Christe perpetua
 Collocasti in gloria].

XV.

- O Christi sanctam virginem,
Sancte Marie [i]mitatricem,¹
115 O uere vitis palmitem
De omne fructu laborem,
O regis sponso sublimem
Deo semper amabilem,
Quam tu Christe [perpetua
120 Collocasti in gloria].

XVI.

- Patriarchas sinibus (?)
Cum electis virginibus,
Apostolorum cetibus,
Solis luce fulgentibus,
125 Sublimatis honoribus
Sanctorum his similibus,
Quam tu Christe perpetua
[Collocasti in gloria].

XVII.

- Quantum crucem sustinuit,
130 Tantum corde congaudebit,
Quantum Domino placuit,
Tantum signa promeruit,
Quantum Deo obedivit,
Tantum premium accepit,
135 Quam [tu Christe perpetua
Collocasti in gloria].

XVIII.

- Regno celorum fruitur,
Viro Dei reficitur,
Celesti manna alitur,
140 In paradiso pascitur,
In quo a sanctis canitur
Carmen quod nunquam finitur,
Quam [tu Christe perpetua
Collocasti in gloria].

XIX.

- 145 Stola induta glorie,
Spe secura victorie,
Sponsum sequitur ubique
In celi latitudine,
Electorum in ordine
150 Refulget solis splendide,
Quam tu Christe [perpetua
Collocasti in gloria].

XX.

- Transacta nocte media
Voce clamantes superna
155 Cum lampade perlucida
Sponsa occurrit obvia,
Prudens edocta filia
Sponsi transit ad gaudia,
Quam tu Christe [perpetua
160 Collocasti in gloria].

XXI.

- Urbem intrauit supernam,
Celestem Ierosolimam,
Sortita vestem candidam
In modum solis splendidam,
165 Post perfectam uictoriam
Habet laudem et gloriam,
Quam [tu Christe perpetua
Collocasti in gloria].

XXII.

- X̄p̄i sedit in dextera
170 Una cum sancta Maria,
Summa habentes gaudia,
Trinitatis in gloria,
Miliū inter milia
Angelorum sublimia,
175 Quam tu Christe [perpetua
Collocasti in gloria].

¹ There is a little blank space before the first 'm.'

XXIII.

Ymnum Deo infinitum
 Canentes regi omnium,
 Laudantes in perpetuum
 180 Summum eius imperium
 Consona voce carminum
 Electorum sublimium,
 Quam tu [Christe perpetua
 Collocasti in gloria].

XXIV.

185 Zona Christi durissima
 Percinxit sancta viscera,
 Qua perfecta deposita
 Vestita stola bissina
 Inter sanctorum agmina
 190 Seculis in secula,
 Quam tu Christe perpetua
 Collocasti in gloria.

Amen.

Ora pro nobis, beata Monenna, ut regnemus cum Christo per sancta tua merita.

Per merita et orationes sancte virginis Monenne Dominum invocemus, ut peccata atque delicta nostra per penitentiam deleamus.

B.

MS. Cotton Cleopatra, A. ii. fol. 56 v^o-58 r^o.¹

YMMUS SANCTE MONENNE VIRGINIS.

I.

Audite fratres facta
 Sine ullo crimine
 Sancte Monenne
 Salutaris femine.

II.

5 Beata mansit
 Sine ulla macula,
 Terris apparuit
 Post vite miracula.

III.

Celestis uirgo
 10 Intrans cum melodia
 Obviam sponso
 Cum electo oleo.

IV.

Digna precamur
 Per eius auxilia,
 15 Ut mereamur
 Magna mirabilia.

V.

Electa fuit
 Deo et hominibus,
 Christo adhesit
 20 Annis iubilibus.

VI.

Femina fida
 Miro fulget favore,
 Celum concendit
 Sed cum magno labore.

¹ In same hand as preceding. On fol. 56 v^o half-way down begins, without any title, "Audite fratres facta" down to "Celestis uirgo." The hymn starts again at the top of fol. 57 r^o with the title above, all the nine lines being repeated. Each stanza fills two lines of the ms.

VII.

25 **Gratia Christi**
 Requievit gratissima
 Mixta casta
 Facta fidelissima.

VIII.

Humilitatis
 30 **Exemplar exsteterat,**
 Hinc exaltata
 Celi prata peterat.

IX.

Iuenculorum
 Erat norma numeris,
 35 **A Deo¹ docta**
 Casta atque humilis.

X.

Kastam custodiuit
 Carnem coram angelis,
 Fulget in albis
 40 **Stolis claris candidis.**

XI.

Lucerna clara
 Nec sita sub modio,
 Erat ostensa
 Cum accenso oleo.

XII.

45 **Marie matris**
 Imago mirabilis,
 Hec virgo facta
 Alta ineffabilis.

XIII.

Neminem lesit,
 50 **Pressit cuncta caduca,**
 Fulsit virtute,
 Iuventute adulta.

XIV.

O sancta sponsa
 Summi legis latoris
 55 **Complens perfecta**
 Precepta Saluatoris.

XV.

Patria de sua
 Peregrina pergens
 Habens in cruce
 60 **Lux de luce ardens.**

XVI.

Quasi advena
 Mundi cura caruit,
 Domini digna
 Fide firma floruit.

XVII.

65 **Regina sancta**
 Sine labe manens,
 Pura puella
 Tanquam stella cadens.

XVIII.

Sancte Monnene
 70 **Laudibus resonantibus**
 Tanquam organa
 Choris exaltantibus.

XIX.

Templum perfectum
 Construxit in pectore,
 75 **Casta in sede**
 Cum rege rectore.

XX.

Vere permanet
 Sine ulla macula
 Inter sancta sanctorum
 80 **Angelorum miracula.**

¹ adeo cod.

XXI.

X̄p̄um secuta
Tuta ab infantia,
Mundum reliquid
Cum sua substantia.

XXII.

85 Ymnus exoriens
Christi cunctis auribus,
Cuius memoria
Permanet cum laudibus.

XXIII.

Zona precincta
90 Castitatis candida
Fulget in gaudia
Tanquam aurea lampada.

Gloria Patri
Atque Unigenito
Cuncti tonantis
Exaltantis merita
Sancte Monenne
Postulemus egregia
Ut per eius auxilia
Possideamus premia. per.

Sancta Monenna lux huius mundi ascendit, in candilabro nitidum sponsum sicut sol in meridie. Qui regnas in secula seculorum. Amen.

C.

ms. Cotton Cleopatra, A. ii. fol. 58 v^o-59 r^o.¹

Vixerat autem sancta Monenna² centis et triginta tres annis, et fuit abbatissa³ quadraginta annis. Pater vero eius nomine Mothait · rex Oueahulud · filius Lilach · filius Lugdach · filius Conalde · filius Ermen⁴ · filius Soiro · filius Imchado · filius Fedlemto · filius Maice. Mater vero eius regina nomine Cumman filia regis Dalbranaig.

Quinta abbatissa post sanctam Monennam fuit Cron · filia Dachoram · xxiiii^{or} annis.

Sexta abbatissa Conchen · filia Colmani · filia Aeda regis cognomento Superflui · xxx annis.

Septima Cron filia Erneri filii Fectheni cuius non (?) imperfecto primatu in monasterio numerus peragitur annus unus.

¹ In the same hand as the Vita and preceding hymns.

³ Space after abbatissa.

² Space of three or four letters.

⁴ May be Erinen.

Octava Damorir filia Scandlani · avi Dachoram · annis xii · in mortalitate magna moritur.

Nona Gnathat · Chritan filia · annis xxx.

Decima Finan ingen Critan · filii Scanlani · avi Dachoram · una mense fuit.

Undecima Luccan · filia Aedgne · filii Abeil · xi annis prefuit.

Duodecima Femen · filia Fallaich · annis xxxiii.

Tercia decima Allabuir · filia Foidmin · xxxiiii annis.

Quarta decima Flaithgrath · annis xxx.

Quinta decima Medboc · filia Midgasa · abbatissa annis quindecim.

D.

ms. Cotton Cleopatra, A. ii. fol 59 v^o-60 r^o.¹

Audivimus a quodam viro religioso et cuius dictis est adhibenda fides, quod in quodam cenobio, quod gloriosa virgo Moduenna in Hibernia construxerat, usque in hodiernum diem lectus ipsius cernitur trans² introitum monasterii positus de lapide ad modum sepulcri excisus. In quo post immensos labores, post multos sudores, post longas vigiliis, non cullatis plumeis, non linteis vel lodicibus, sed duro lapidi raro dat membra quieti ut non tantum vigilando, sed etiam dormiendo carnem spiritui cogeret ancillari. De hoc lecto tale contingit fieri miraculum. Virgines ibidem Deo famulantes hoc decretum illesum observant, scilicet nullam in earum admitti societate, nisi prius eis de illius constiterit virginitate, quod hoc modo divino iudicio committunt examinandum. Iuvenula monasterium intratura et sacrum velamen susceptura, primo in illo lecto collocabitur pausatura. Mirum dictu, si virgo fuerit, non tantum nullis affecta molestiis evigilat, verum si antea alicuius morbi molestia se dolebat affligi, mox pristina gaudebit sanitati restitui. Si vero aliqua ausu temerario se virginem mentita fuerit, quod nonnullae faciunt, quia turpe est non esse fateri, et in eodem lecto iacere presumpserit, lectum illum necnon omnia vestimenta sua cruore fedata evigilans inveniet, ac si aliquis ex industria lectum illum cruore animalium in eodem loco occisorum impudenter fedasset.

¹ In a court hand of the thirteenth century.

² Or perhaps post.

E.

MS. Cotton Cleopatra, A. ii. fol. 60 r^o.¹

MS. Lansdowne, 436, fol. 131 v^o.

Ortum Moduene dat Hibernia, Scotia finem,
Anglia dat tumulum, dat Deus alta poli.
Prima dedit² vitam, sed mortem terra secunda,
Et terram terre tertia terra dedit.

- 5 Auffert Lanfortin,³ quam terra Conallea profert.
Felix Burtonia virginis ossa tenet.

F.

MS. Cotton Cleopatra, A. ii. fol. 60 r^o.⁴

Gaude virgo mater Christi qui per.
Gaude quia Deo plena peperisti.
Gaude quia tui nati quem dol.⁵
Gaude Christum ascendentem.

- 5 Gaude quod post ipsum scandis
Ubi fructus ventris tui.

¹ In same court hand of the thirteenth century.

² dat Lansd.

³ Longfortin Lansd.

⁴ In a larger and coarser hand of the fourteenth century.

⁵ dol. cod.

I.

INDEX NOMINUM PROPRIORUM.¹

- Abeil 240.
 Aeda 244.
 Aedgne 245.
 Afn 207, 212, 214.
 Ahrmacha, Hardmacha, 208, 230, Armagh.
 Ailella 237.
 Airdseonis, Airhsconis, Airtchonis, 219, 220, 227, in Co. Wexford (?).
 Albania 233, 234, Scotland.
 Aleecht, Aleethe, 234, 236, near Dundee.
 Alfredus 215.
 Allabuir 245.
 Andreas, apostolus, 222, 230.
 Andreas, Sanctus, 229, 234, St. Andrews.
 Andreseie, Andresie, 230, 233, an island of the R. Trent.
 Angli 216.
 Anglia 207, 228, 236, 246.
 Anglica terra 230.
 Anglici 215, 236.
 Aquilonis pars 207, Ulster.
 Arderne, Ardert, silva, 216, 222, 230, 234, in Warwickshire.
 Athea 209, 216, 217, 222, 226, 230, 234, 236.

 Bairce 221, in Leinster.
 Bar 226.
 Benedictus, sanctus, 229.
 Berba 231, the R. Barrow.
 Bia 237.
 Bollan 234.
 Brenden 231.
 Brig, Brignam, 228, 232.
 Brigida, sancta, 209, 216, 217, 218, 219, 221, 222, 227.
 Britannia 216, 222, 229, 233.
 Briugis, piscinula, 208, in Mag Coba, Co. Down.

 Buissidi 237.
 Burtonia 246, Burton-on-Trent.

 Calvechif, Mons Calvus, 230, near the R. Trent.
 Campanus 217.
 Caput Litoris 221, Cenn Trága (?), a lake from or through which the R. Liffey flows. Probably towards the source of the latter.
 Cehllescleve, Chellecleue, Chellescleve, Cellula Montis, Chillesleve, 211, 214, 230, 237, Killeevy, Co. Armagh.
 Celestinus, papa, 208, 230.
 Chanoneun 216.
 Cheneglas 230.
 Chevin 207, 213, 214, 215.
 Chilnecase 233, Candida Casa, now Whithern, in Galloway.
 Choilli 234.
 Chritan, Critan, 245.
 Cobo 234.
 Coilgi, Colgi, Campiolus, 209, 221, Mag Cualgerne, in diocese of Derry.
 Colmanus 244.
 Colmi Mons 207, 210, 222, Slieve Gullion, Co. Armagh.
 Columchille, Columcille, Columpeille, sanctus, 236.
 Coman 208 (= Cumman).
 Conagal 228, 234.
 Conail 228, 234.
 Conaldus 215.
 Conalde 244.
 Conalle, Conallea terra, 209, 246, Conaille, a level plain in Co. Louth.
 Conallei 207, 208, 217, the men of Conaille.
 Conalnea 234.
 Conchen 244.
 Conchubranus 238.

¹ Some of the place-names are so corruptly written in the ms. that I have not been able to identify them.

- Cron 244.
 Cumman 244 (= Coman).
- Dachoram 244, 245.
 Dagannus, castellum, 216.
 Daisremi 237.
 Dalbranaig, Dalbranaith, 208, 244.
 Damorir 245.
 Daniel, propheta, 223.
 Derlaisre 228, 237, 238.
 Dognidui 237.
 Donech, Donehe, 225, 227.
 Dunbreten 234.
 Dundeuene, mons, 234.
 Dunedene 234, Edinburgh.
 Dunpeleder, mons, 234.
 Duuelin 208, Dublin.
- Ecléés 236.
 Eda, Ede, 226, 230, 234.
 Edeneburd, Edeneburg, 230, 234.
 Ermen 244.
 Erneri 244.
- Fallaich 245.
 Feetheni 244.
 Fedlemto 245.
 Femen 245.
 Fertas, flumen, 209.
 Finan 245.
 Finbar, Vinnianus, 238.
 Flaithgrath 245.
 Focard, Fochard, Fochart, 207, 209, 210, 216,
 230, Faughart, two miles west of Dundalk.
 Foidmin, 245.
- Galuuicé 234, Galloway.
 Glunelach, Glunelaht, Glunelath, 207, 212,
 213, 214.
 Gnathat 245.
 Gregorius, papa, 229.
- Hardmacha 208, vide Ahrmacha.
 Helias, propheta, 219, 228.
 Heliseus, propheta, 229.
 Hibernenses 207, 221, 230, 236.
 Hibernia 207, 208, 210, 213, 215, 216, 217,
 220, 222, 223, 230, 236, 237, 245, 246.
 Hibernicum mare orientale 221, the Irish
 Channel.
- Hibernienses 208, 215.
 Hilech 208.
- Ibar, Ibor, sanctus, 207, 209, 210, 217, 219,
 227.
 Ierosolima 241.
 Iesse 240.
 Imchado 244.
 Iohannes Baptista 228.
 Israel 220.
 Ite, 222, 223, (= Eda, Ede).
- Lageni 218, the Leinstermen.
 Lanfortin 246, vide Lonfortin.
 Lassar, Lazar, 228, 230, 233.
 Life 221, the R. Liffey.
 Lilac, Lilach, 237, 244.
 Limphi Campania 221, Mag Liphi, the plain
 of the Liffey, Cos. Dublin and Kildare.
 Lonfortin, Lanfortin, 234, 246, near Dundee.
 Luccan 245.
 Lugdach, 244.
 Luge, Luger, 209, 215, 216, 217.
 Luue 208, Louth?
- Macdathevene, campus, 213.
 Macloithe 211.
 Maice 244.
 Maria, sancta, 210, 215, 241, 243.
 Maugtheus, Mothait, 208, 244.
 Medboe 245.
 Michael Archangelus 230.
 Midgasa 245.
 Mitha 230, Meath.
 Modica Hibernia 217, Beg Ere in Wexford
 Harbour.
 Monenna, sancta, passim. In form Moduenna,
 225, 245, 246.
 Mothai 237.
 Mothait 244 (= Maugtheus).
 Murthemene, campus, 217, a district in Co.
 Louth.
- Orbile 209, 210 (=Servile).
 Orientales 207, 211, 221, the inhabitants of
 Oriel, a district in Ulster.
 Osid, 222, 223, 226, 230, 234.
 Oueahhulud, Oueahulud, 208, 244. Perhaps
 Uladh, a part of Ulster, comprising the
 present counties of Down and Antrim.

Patricius, sanctus, 207, 208, 212, 230, 239.
 Paulus, sanctus, 222, 230, 234, 235.
 Petrus, sanctus, 222, 230, 234, 235.
 Regumlech 208.
 Roma 221, 222, 226, 227, 228, 229, 230, 233.
 Ronam, Ronan, 210, 221, 234.
 Rotheri 234.
 Ruscane 209, in the plain of Cuailgne. Rooskey
 in Co. Louth.
 Sathanas 239.
 Scandlanus, Scanlanus, 245.
 Scotia 233, 237, Ireland. Scotia, Scocia,
 Scottia, Sootia, 207, 228, 229, 233, 234, 236,
 246, Scotland.
 Scoti, Scotti, 221, 231, 237, the Irish.
 Scottica gens 237, the Irish.
 Scoticum mare orientale 221, the Irish
 Channel.

Scottici 236, the Scotch.
 Scotigene 236, the Scotch.
 Servila, Servile, 207, 210, 211 (= Orbile).
 Sion, Mons, 208.
 Soiro 244.
 Stanniribae 221 (= Caput litoris?).
 Streneshalen 216, near the forest of Arderne
 in Warwickshire.
 Strivelin 234, 236, Sterling.
 Suil 224.
 Surde 214, 230.
 Tannat, Taunat, Thanat, 228, 235, 236.
 Trente 230, the R. Trent.
 Triairna 210, the Aran islands in Galway Bay.
 Ulvester 208, Ulster.
 Vinnianus 238 (= Finbar).

II.

INDEX VERBORUM.¹

alius 225, 232, for aliud.
 alleum 220, for allium (?).
 aminiculum 209, for adminiculum.
 ampula 227, 231, for ampulla.
 anachorita 228, for anachoreta.
 ancelle 231, for ancille.
 ancillari 245.
 arthe 231, for arte.
 asumens 231, for assumens.
 auffert 246, for aufert.
 ausus, ūs, 245. Cf. Thesaurus Linguae
 Latinae (s.v.).
 barones 228, 234.
 benedixio 212, 235, for benedictio.
 byssinus 242, for byssinus.
 oramum 232, or branum; this word, not found
 elsewhere, appears to mean *a well* or *ditch*.
 Perhaps connected with the Spanish *breña*.

*campiolus 209, 221, *a little plain*.
 candilabro 244, for candelabro.
 capitulum 220, *a little head*, cf. cepae capitula,
 Columella, 11, 3, 15.
 capud 213, 216, 228, for caput.
 *carminiculum 231, *a little song*.
 centis 244, for centum.
 centorum 233, for centum.
 cerevisia, cervisia, 225, 226, 227, 228, 238,
beer.
 *cervisarium vasculum, 226, *a small vessel for
 holding beer*.
 cicnus 228, 232, for cyenus.
 cogeretur 227, for cogente.
 colerii 220, for collyrii.
 columpna, 228, 237, for columna.
 comisceret 226, for commisceret.
 commata 219, for commota.

¹ The leading orthographical peculiarities of the ms. have been included in this Index. No notice has, however, been taken of such common forms as adfirmant for affirmant, adsimilati for assimilati, conlocutio for collocutio, inplere for implere, immensos for immensos, nihil for nihil, totius for totius, vendicat for vindicat, ymnus for hymnus, &c., &c. Words marked with an asterisk do not occur in the glossary of Du Cange (ed. Henschel, 6 vols., Paris, 1840-46).

- complangens 211.
 completorium 235, *a service containing prayers at the close of the day.*
 concendit 242, for conscondit.
 confabulatio 209.
 congaudeo 241. Cf. Thesaurus Linguae Latinae (s.v.).
 consulans 211, for consolans.
 conuersatio 207, 212, *conversion.*
 coruscatio 228. Cf. Thesaurus Linguae Latinae (s.v.).
 cripa 220, not found elsewhere, *a kind of cloth or garment, French crêpe, Italian crespo.*
 *cullatus 245. Probably connected with culla, some kind of garment worn by monks.
 cupa 238, *a cask, vat.* Cf. Thesaurus Linguae Latinae (s.v.).

 dampnum 218, 219, for damnum.
 degressus 226, for digressus.
 desertum 213.
 despellere 218, for dispellere.
 disponsate 210, for desponsate.
 dormitorium 232, 235.
 dubietas 221, *doubt.*

 elemosine 229, for eleemosyne.
 eperbolice 220, doubtless for hyperbolice. The Bollandists, who wrongly print eperbolire, suggested ebullire, on the strength of which eperbolire is given as a verb equivalent to ebullire in Henschel's edition of Du Cange (s.v.).
 escre 221, an Irish word meaning *a vessel.*
 expers 215, for expers.

 famuliter 232, for familiariter.
 feminii 219, for feminei.
 fermentum 238.
 fichones 227, 231, *shoes.*
 floriger 240.
 fluctivagus 233.
 fontanei, 219, *springs.*
 fontanus 236, 238, *a fountain.*
 *fossorius 228 (= fossorium), *a hoe.* Cf. on this word Hessels, Trans. Philol. Soc., 1902, p. 518.

 *glutimen 208 (= glutinum), *a connecting tie, band.*

 habundantia 208, 212, 229, for abundantia.
 harabat, hararet, for arabat, araret, 228, 240.
 hebrii 238, for ebrii.
 heremita 208, 228, 240, for eremita.
 hibernis 228, for eburneis.
 homunculus, 211.
 honus, honusta, 221, 224, for onus, onusta.
 hostio 232, for ostio.
 hostiolium 232, for ostiolium.

 immonis 220, for immunis.
 incessabiliter 219, 228.
 incessanter, 219.
 indumentum, 218.
 ineffabilis, 243.
 infantulus, 209.
 ingen 245, an Irish word meaning *a daughter.*
 intactum 212, for intactam.
 iocundissimus, 217.
 *iubilis 242.
 iuxto 216, for iusto.

 lactifer 215.
 laculus 219, *a little pond or reservoir.*
 lampada 244.
 lintheamen 234, for linteamen.
 lodix 245, *a coverlet, blanket.*

 maceria 237, *a walled enclosure.*
 mellifluus 221.
 melote, melotes, 228, 235, 237, *a sheepskin.*
 monasterialis, 212, 219.
 monasteriolium 224.
 monialis 216, *a nun.*
 monticulus 210, 228.
 mortalitas 245, *a plague.*
 motata 228, 238, for mutata.
 neophita 227, 231, for neophyta.

 *oblaticule 211, 223, *a little gift, offering.*
 obtati 232, for optati.
 optimus 208, 234, for optimus.
 olosiricis 228, for holosericis, *all of silk.*

 papilio 226, *a tent,* cf. Reeves, Adamnan, p. 449.
 pars 207, *a province.*
 peccora 217, for pecora.
 pectina 228, *a comb.*
 pectinare 228, *to comb.*

pellicea, pellicia, 228, 235, 237, *a coat of skins.*
percingere, 242.

perrescit 239, for perrexit.

perualidus 239.

petrocleas 237, for per trocleas.

pincerna 226, *a cupbearer, butler.*

*piscinula 208, *a small fishpond.* The word occurs in the mss. of the Vita S. Hilarionis of St. Jerome, sect. 21; but the editors read *piscina* (Acta Sanctorum, Octobris tomus ix, 1858, p. 53A).

pontifex 213, *a bishop.*

porcarius, 207, 211, *a swine-herd.*

*prediola 224, diminutive from praeda, *little spoil, plunder.*

presbiter 209, 212, for presbyter.

*pronubere 210.

quam 215 for quem.

quasdas 230, for quasdam.

ramusculus 237.

rancor 220.

*rarescentius 212, *rather rarely.*

rediid 215, for rediit.

redito 227, for reddito.

refectio 225.

reliquid 244, for reliquit.

remandare 234.

resurrexio 225, for resurrectio.

saciabantur 211, for satiabantur.

salmos 209, 214, for psalmos.

salterium 228, for psalterium.

*satiamentum 219, *abundance, sufficiency.*

*sceleumata 207, 210. This word, evidently meaning *obscene songs*, appears to be of Greek origin. I cannot, however, trace its derivation.

soicius 240, for scitius.

scolam 220, for scholam.

septimana 212, 236, *a week, French semaine.*

sotulares 231, (= subtalares, subtulares) *shoes*

French *souliers.*

spalterium 217, for psalterium.

*spinata, ae, 237, *a column.* Cf. spinatum or spaldum, *an outer or projecting wall, Italian spaldo.*

subtulares 232, vide sotulares.

sumpmo 209, for summo.

superfulgeo 229.

supplicatio 221, for supplicatio.

supplimentum 218, for supplementum.

*suspiciatio 224, *suspicion.*

talliare 237. *to cut, hew, French tailler, Italian tagliare.* Cf. the Reichenau Glossary printed by M. Paul Meyer, Recueil d'Anciens Textes Bas-Latins Provençaux et Français, 1874-77, pp. 20, 21.

tegorium 232, *a hut, cf. tegurium, tugurium.*

thesauris 235, for thesauris.

tirannus, 212, 213, 215, 216, for tyrannus.

tremulare 232, *to tremble.*

ullatenus 226, 236.

umbraculum 226.

utpute 220, 223, for utpote.

vastitudo 216.

velud 207, 210, for velut.

venenosus 220.

veniad 215, for veniat.

versutia 218.

villula 210.

voluntarie 235.

Et supra dicto itaq; conalleoni
 populo sc̄a monenna pat̄r habu
 it noie maugheū. regente oncab
 hulud. & totā terrā icirenta hard
 macha. aliue. usq; ad utuester.
 p̄lapie cognationis hilech. optimū
 iurū. sic in hoc p̄bati potest. qđ
 magnā grām iconsp̄cta dñi iue
 nit. q̄talē filiā habere p̄meruit.
 quā sibi anatiuitate sua dñs elegit.

Mater uero ei coman noie. nobilis
 huna filia regis dalbranath. q̄re
 gebat omnē terrā. ad uuelir. usq;
 ad regulech. Nam illa isinē obti
 mā uitā dux̄ p̄quidecī annos.

In illā demq; puincia iq̄ monenna
 cū parentib; habitabat. s̄c̄l hospicio
 de uenit p̄rtaceni. missus a clesti
 no papa. ut uerbū dī om̄ib; hiber
 mensib; icaptiuitate diabolica posi

153047



BOX
2226.
.M6
C6

Con

Conchubranus.

BOX
2226.

Conchubrani vita Sanctae
Monennae.

.M6
C6

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5, CANADA

